in hunc mundum veni, quæ in hoc maxime cernuntur, vt præter hominum opinionem, qui cæci ſunt, videant, qui vident, cæci fiant. Superuacanea igitur eſt illa quæſtio, quam magni etiam auctores Theodorus Mopſueſt. & Euthy. proponunt, quomodo huic loco non repugnet, quod ſupra idē Chriſtus dixit, *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundū, ſed vt ſaluetur mūdus per ipſum.* Illic enim iudicium pro cōdemnatione, hîc pro prouidentia ponitur. Præterquam quod idē Theodorus, Cyrill. & Theodorus alter Heracleenſ. & Theodoretus in Græca Catena, & Euthy. hoc loco monent, aliiſque locis Chryſoſt. Theophyl. & Damaſcenus monere ſolent, particula, *Vt*, non ſignificat finalem cauſam, ſed euentum. Non enim ideo venit, vt qui videbant, cæci fierent, ſed factum eſt ita hominum culpa, vt multi oblato lumine magis cæcutirent. Exempla multa & nota ſunt Pſal. 50. 6. *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* 1. Cor. 11. 19. *Oportet & hæreſes eſſe, & vt qui probati ſunt manifeſti fiāt in vobis.* Nec enim ideo Dauid peccauit, vt Deus iuſtificaretur, neque hæreſes propterea veniunt, *vt probati ſunt, manifeſti fiant*, ſed accidit ita, aut potius diuina conſequitur prouidentia, vt ex peccatis noſtris Deus iuſtificetur, & graſſante hęreſi manifeſti fiant, qui probati, cōſtanteſque in fide ſunt. Aliam iudicij interpretationē, quam alius quidam Theodorus affert nouorum hæreticorū interpres, vt pro iure, ac poteſtate accipiatur iudicandi, ineptam iudico. Notant Leontius, Chryſoſto. & Theophylact. Chriſtum hic de duplici ſimul viſione, ac cæcitate loqui corporis, & animæ. Nam & quoſdam animo pariter, & corpore cæcos; animo, & corpore vidētes effecit, velut cęcum iſtum, vnde huius ſententiæ argumentum ſumpſit; & Phariſæi, qui ſibi animo, & corpore valde acute videre videbantur, & animo, & corpore cæci facti ſunt: animo, quia auctorem ſalutis ſuæ non cognouerunt, & in media luce non viderunt veritatem: corpore, quia ita Chriſti miracula viderunt oculis, vt nequaquam ea videre viderentur. Theodoretus in Græca Catena ad Paulum & Iudam accommodat. Paulus ex cæco videns, Iudas ex vidente cæcus factus eſt. Cyrillus vero, &, vt videtur, Chryſoſt. ad Iudęos, atque Gentiles, quorum illi quidem ex videntibus cæci, hi ex cæcis vidētes ſunt facti. *Cæcitas*, inquit D. Paulus Rom. 11. 25. *ex parte contigit in Iſraël donec plenitudo gentium intraret.*

Cap 3. 17.
Vt, nō cauſam finalē, ſed euentū ſignificat.
Beza in Annotat.
Act. 9. 17. 18.

40. *Nunquid & nos cæci ſumus?*] Intellexerunt Phariſæi notari ſe, cum cæco aduerſarentur, & Chriſtus cæcum, qui ex cæco videns factus fuerat, aliis, id eſt eius aduerſariis oppoſuiſſet. Sed quia generaliter, & indefinitè locutus fuerat, nec eos aut nominauerat, aut indicauerat, quærunt an de ſe loquatur, vt ſi confeſſus id fuerit, violatæ legis inſimulent, quæ prohibebat principi populi maledicere, vt Cyrillus, & Leontius ediſſerunt. Itaque putant Phariſæos exiſtimaſſe non corporis, ſed animi cæcitatem à Chriſto obiectam ſibi fuiſſe. Quod multo eſt probabilius, quam quod Theodorus Mopſueſt. Leontius, & Theophylactus dicunt, ſolam eos corporis cæcitatem, vt homines nihil ſpirituale cogitantes intellexiſſe. Corporis enim cæcitatem obiici riſiſſent potius, quam indignati fuiſſent. At indignati quærunt, *Nunquid & nos cæci ſumus*, id eſt indocti, & inſipientes, ſicut iſte, quem tu ex cæco videntem factum eſſe ſignificas? aut *nunquid & nos* animo *cæci ſumus*, ſicut iſte animo cæcus fuit? Hanc vim habet coniunctio illa, &, propterea ſi de corporis tantum intellexiſſent cæcitate, non dixiſſent, *Nunquid & nos cæci ſumus?* (videbant enim ſe corpore non eſſe cæcos) ſed, nunquid & nos cæci fiemus, ſicut Chriſtus dixerat, vt *qui vident, cæci fiant.*

Exo. 22. 28.
Act. 23. 5.

41. *Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nunc vero dicitis quia videmus: peccatum veſtrum manet.*] Non loquitur Chriſtus ex veritate, ſed ex Phariſæorum opinione; *ſi cæci*, inquit, *eſſetis* iudicio veſtro, id eſt ſi cęcos vos eſſe vere, vt eſtis, ſentiretis. Videbatur adiungendum eſſe, videretis, ſicut dixerat, *vt qui cæci ſunt, videant*, non id dicit, ſed *non haberetis peccatum*, quod re quidē ipſi idem valet, hoc enim eſt videre, peccatum non habere, intellectu autem hoc facilius; ideo hoc nō illud dixit, vt ſimul declararet, quid eſſet videre, quid cæcum eſſe. Si ergo cæcos vos, id eſt peccatores eſſe ſentiretis, *non haberetis peccatum*, quia peccati remediū quæreretis, quia ad ſpiritualem medicum veniretis; quia accederetis ad agnū Dei, *qui tollit peccata mundi*, & à peccato vos liberaret; ſed quia *dicitis* apud vos, id eſt putatis (Hebraica phraſis) vos videre, *peccatum veſtrū manet*, id eſt non curamini, ſed in cæcitate veſtra permaneretis. Hunc credo verum eſſe ſenſum. Atque ita Auguſt. & Beda hoc loco, Proſper. in Pſal. 134. & Eucherius in qq. in Ioann. exponunt. Haud paulo melius, quam Chryſoſt. Leontius, Theodorus Mopſueſt. & Theophylactus, qui exiſtimant eſſe ſenſum, ſi cæci eſſetis corpore, quemadmodum à me appellari putauiſtis, peccatum non haberetis, quia minus eſſetis ſuperbi. Alibi notauimus manendi verbum præſertim apud Ioannem hanc habere emphaſim, vt plus ſignificet quàm eſſe, aut ineſſe in alio: declarat enim moram, habitum, inhæſionem eius rei, quæ ante fuiſſet. Itaque ſenſus eſt, Peccatum, quod ante in vobis erat, quodque ſi cæcos vos eſſe ſentiretis, vobis ablatum eſſet, quia vos videntes eſſe putatis, in vobis remanet, in vobis hæret; non tollitur, non deletur, non remittitur. Exempla ſunt ſupra c. 1. 32. 33. & 3. 36. & 5. 38. & 6. 56. & 8. 31. & infra c. 12. 46. & 15. 4. 6. 7. 10.

Sup. c. 1. 29.
Dicere apud ſe, *Hebraica phraſis.*
Manere plus valet quam eſſe.

CAPVT X.

1. AMEN, amen dico vobis: qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde: ille fur eſt, & latro. 2. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. 3 Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. 4. Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit: & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. 5. Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum. 6. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus. Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis. 7. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen, amen dico vobis, quia ego ſum oſtium ouium. 8. Omnes quotquot venerunt, fures ſunt, & latrones, & non audierunt eos oues. 9. Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. 10. Fur non venit
Iſa. 40. e. 11. niſi vt furetur, & mactet, & perdat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. 11. Ego ſum paſtor
Ezec. 34. c. 23. & 37. f. 24. bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, vidit lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & diſpergit oues: 13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus. 14. Ego ſum paſtor bonus: & cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ. 15. Sicut me nouit Pater, & ego agnoſco Patrem: & animam meam pono pro
Matt. 11. d. 27. Luc. 10. d. 22. ouibus meis. 16 Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient

audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor. 17. Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, vt ite- *Iſa. 53. b. 7.*
rum ſumam eam. 18. Nemo tollit eam à me: ſed ego pono eam à meipſo, & poteſtatem habeo ponendi eam: & po-
teſtatem habeo iterum ſumendi eam: Hoc mandatum accepi à Patre meo. 19. Diſſenſio iterum facta eſt inter Iu-
dæos propter ſermones hos. 20. Dicebant autem multi ex ipſis: Dæmonium habet, & inſanit: quid eum auditis?
21. Alij dicebant: Hæc verba non ſunt dæmonium habentis: nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos
aperire? 22. Facta ſunt autem Encænia in Ieroſolymis: & hyems erat. 23. Et ambulabat Ieſus in templo, *1. Mac. 4. f. 56. g. 59.*
in porticu Salomonis. 24. Circumdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tol-
lis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam. 25. Reſpondit eis Ieſus: Loquor vobis, & non creditis, opera, quæ ego
facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. 26. Sed vos non creditis, quia non eſtis ex
ouibus meis. 27. Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognoſco eas, & ſequuntur me: 28. & ego
vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. 29. Pater
meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt: & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. 30. Ego, & Pater v-
num ſumus. 31. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum. 32. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona o-
pera oſtendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? 33. Reſponderunt ei Iudæi: De bono
opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo cum ſis, facis teipſum Deum. 34. Reſpondit eis Ie- *Pſal. 81. b. 6.*
ſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: quia Ego dixi, Dij eſtis? 35. Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus
eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura: 36. quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis: Quia bla-
ſphemas: quia dixi, Filius Dei ſum? 37. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. 38. Si autem
facio: & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis, & credatis quia Pater in me eſt, & ego in Pa-
tre. 39. Quærebant ergo eum apprehendere: & exiuit de manibus eorum. 40. Et abijt iterum trans Iorda-
nem in eum locum, vbi erat Ioannes baptizans primum: & manſit illic: 41 Et multi venerunt ad eum, & di-
cebant: Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum. 42. Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera
erant. Et multi crediderunt in eum.

IN CAPVT X.

1. *AMen, amē dico vobis, qui non intrat per oſtiū in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium.*] Non male ſentire mihi videntur ij, qui hoc caput à verſ. 39. ſuperioris capitis inchoandum fuiſſe putant. Nam dubiū non eſt, quin eo loco nouam Chriſtus concionem aggreſſus fuerit ſumpto exordio à cæco, quem curauerat. *In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant* Sed quiſquis capita diſtinxit, habuit rationem parabolæ, quæ quia hoc loco inchoatur, hîc etiam fecit capitis initium. Quomodo hæc parabola, cum illo hæreat exordio, etſi omnes concedūt continuatam fuiſſe ſermonem, dubitatur. Augu. Beda, & Rupertus exiſtimant Chriſtum probare voluiſſe Phariſæos cæcos eſſe, quia ſi cæci non fuiſſent, verum vtique paſtorem agnouiſſent. *Vnde ſibi vſurpabant lumen*, inquit Auguſt. *qui furebant contra diem?* Chryſo. Theophyla. & Euthym. occurriſſe Chriſtum tacitæ eorum obiectioni, ſe non propterea illum fugere, quod ipſi cæci eſſent, ſed quod ille ſeductor & quaſi fur, & latro eſſet, qui in alienum gregem, id eſt in populum ipſis commiſſum irruiſſet, vt diriperet, perderet, dilaceraret: reſpondere ergo Chriſtum ſe verum eſſe paſtorem, illos fures, atq; latrones. Optime omniū mihi Cyrill. in Catena Græca videtur exponere, quomodo initiū huius capitis cum ſuperioris fine cohæreat: reſpondiſſe Chriſtum nō ad Phariſæorum verba, ſed ad tacitas eorum cogitationes. Putabant ſe ſolos populi doctores, atque paſtores, dolebantque quod totus populus Chriſtum falſum, vt ipſi cogitabant, paſtorem ſequeretur, ideo hanc ipſum parabolam induxiſſe, qua ſe doceret verum eſſe paſtorem. Prius autem furem, & latronem, quam verum paſtorem deſcribit, quia facilius cognoſcimus quis fur ſit, quam quis ſit bonus paſtor. Furem, & latronem non verum paſtorem eſſe dicit, qui *non per oſtium intrat in ouile ouium.* Ouile vocat non qualia nunc in pleriſque regionibus eſſe videmus, ſolo reti ſepta: ea enim neque oſtium neque ianitorem habēt: ſed ſtabulum muro circundatum, qualia Galli habent in omnibus ruſticis domibus intra primam, magnamque domus portam, qua currus in cohortem ingrediuntur. In ea prima porta ſolebat olim in omnibus paulo locupletioribus domibus ſeruus aliquis eſſe, qui ianuæ claudēdæ, aperiendæq; curā haberet catenis nōnunquā ligatus, vt poëta ille ſignificauit.

Tract. 45.

Ianitor indignè dura religate catena. *Ouid. 1. Amorum.*

Notauit Rupertus potuiſſe Chriſtum ſine ambagibus vllis dicere, *Ego ſum paſtor bonus*; vos, & alij, qui ante me venerunt fures, & latrones eſtis: at non ita dicere voluiſſe, ne eos ſtatim offenderet, atque abalienaret à fructu concionis. Sēſim ergo, & generaliter prius bonū, malumq; paſtorem deſcripſiſſe, deinde ad ſe, & alios deſcriptiones accōmodaſſe; atq; ita idem fecit, ſed modeſtius, prudētius, & fructuoſius. Quid oſtium in applicatione parabolæ ſignificet, diſputatur, redditq; difficiliorem quęſtionē, quod eam Chriſtus explicaſſe videatur ver. 7. *Ego ſum oſtium ouium.* Cum enim Chriſtus videatur, quod ſit oſtium declarare, temerarium multi iudicarunt dicere aliud quam Chriſtū ipſum ſignificare. Itaque Cyril. in Catena Græca, Aug. hoc loco, & ſerm. 49. de verb. Dom. Greg. hom 13 in Ezech. & hom. in eūdem 15. & lib. 7. regiſt. c. 47. & lib. 9. c. 40. Beda, & Rupertus oſtium ouilis Chriſtum ipſum eſſe putant, per quem qui non intrat, fur eſt, & latro. Intrat autem per illum, qui in illum credit, &, vt ait Aug. qui illum imitatur. Occurrit tamen contra hāc interpretationem alia ſtatim quæſtio, quomodo Chriſtus per ipſum in ouile intrare poſſit. Etenim cūm idem non ſolum oſtium, verum paſtor etiam ſit, & paſtor bonus debeat ingredi per oſtium, neceſſe eſt, vt ipſe per ſeipſum ingreſſus fuerit, quod non apparet, qua ratione fieri potuerit. Gregorius ita quæſtionē ſoluit Chriſtum, & pro perſona ipſa Chriſti, & pro corpore eius, quod eſt Eccleſia accipi ſolere. Notum exēplum *Saule, Saule, quid me perſequeris?* cū nō ipſū, ſed eius Eccleſiam perſequeretur, *& adimpleo, quæ deſunt paſſionū Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* Ergo Chriſtum in ouile ouium per oſtium, id eſt per ſeipſum intrare; quia ſingula eius mēbra, quæ ſumus nos, per illū intramus. Malim dicere, ſi eam interpretationem oſtij ſequi velim, intrare per ſeipſum, id eſt ſua, non

Quomodo Chriſtus & paſtor, & oſtium ſit ouilis.
Act. 9. 4.
Colo. 1. 24.

non aliena auctoritate, alios vero paſtores omnes veros intrare per illum, quia non ſua ipſorum, ſed eius auctoritate intrarant.

Quid per oſtium ſignificetur.

Sed quid per oſtium ſignari putem cum aliorum ſententias recitauero, dicturus ſum. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Leontius, & Theodorus Heracleotes putant oſtium eſſe ſcripturas ſacras, quamuis id ipſum non eodem ſenſu omnes dicant. Nam Chryſoſt. Theophyl. Euthym. & Leontius exiſtimant ſcripturas oſtium appellari, per quod bonus paſtor ingreditur, quia quiſquis bonus doctor eſt, ſcripturis, quæ dicit, probare debet, & per eas quodammodo in animos auditorum ingredi, fidemque apud eos ſibi facere. Theodorus vero Heracleenſ. ſcripturã eſſe oſtium, quia ille bonus eſt paſtor, cui ſcriptura auctoritatem dedit. Cuiuſmodi Chriſtus erat, quem omnes Prophetæ venturum prædixerant; omnes ſcripturæ præſignauerant. Ille ergo per oſtium ingreſſus eſt, quia ſcripturæ auctoritate ingreſſus eſt. Hic verus eſt ſenſus: etſi alium etiam ego non minus verũ animaduerto, vt oſtium nihil aliud, quam diuinam ſignificet auctoritatem; ſiue in ea in ſcripturis, ſiue in miraculis, ſiue alia qua re contineatur. Per oſtiũ igitur ingreditur, quiſquis nõ ſumit ſibi honorem, ſed *vocatur*,

Heb 5.4.

vt ait D. Paulus, *tanquam Aaron*. Per oſtium ingrediuntur, qui à Deo miſſi ſunt: aliunde aſcendunt illi, de quibus dicitur, *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebãt*, Ierem. 23.21. Soluenda ergo nobis eſt quæſtio illa Gregorij, quod ſe Chriſtus ver. 7. oſtium appellet, quod huic noſtræ, & Theodori ſententiæ videtur obſtare. Credo ergo alio ſenſu dixiſſe Chriſtum, *qui non intrat per oſtium*, alio vero, *ego ſum oſtium*. Nam cum dixit, *qui non intrat per oſtium*, de oſtio, per quod paſtores: cum dixit, *ego ſum oſtium*, de oſtio, per quod oues ingrediuntur, & egrediuntur, loquebatur, quod diuerſum omnino eſt: illud eſt porta prima domus, hoc oſtiolum ouilis: per illud paſtorem, per hoc oues dixit ingredi debere; illud quod eſſet non declarauit, hoc

Verſ. 9.

ſe eſſe dixit, *Ego*, inquit, *ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet*. Et vt concedamus idem eſſe oſtium, tamen illud negari non poteſt, priori loco de paſtoribus, poſteriore de ouibus loqui, quod ſatis cauſæ fuit, vt oſtij ſignificationem variaret, quaſi de alia iam re ageretur. Aliã ego hîc difficiliorem, & magis neceſſariam quæſtionem video, quam tanquam manifeſtam omnes interpretes præteriêre, qui paſtores ſint? Omnes enim vno

Quinã ſint paſtores.

excepto, quos legerim, auctores pro cõperto habent paſtores eſſe Doctores, & quicunque ſiue docendo, ſiue gubernando populum regunt. Theodorus vero Heracleotes ita hæc ediſſerit, vt appareat exiſtimaſſe eũ de vno tantùm agi paſtore, quaſi vnus tantùm eſſe poſſit, & alius, quam Chriſtus eſſe non poſſit: ſicut vnius gregis vnus tantùm paſtor eſſe ſolet; ſi qui alij ſunt, eius miniſtri ſunt. Non ergo id hîc à Chriſto agi, vt doceat, qui homo verus paſtor, id eſt verus doctor ſit. Sed cùm ex ſcripturis perſpicuũ eſſet vnum à Deo paſtorem paſtorum omnium mittendum eſſe, qui nõ ſolùm oues paſceret, ſed eas etiam de luporum faucibus liberaret Ezechiel. 34.23. diſputat Chriſtus, ſe illum eſſe paſtorem à Deo per Prophetas promiſſum; neminem vero alium quam ſe vnum eſſe poſſe, quia nemo per oſtium præter ſe ingredi poſſit, quippe qui ſolus in ſcripturis promiſſus eſſet, ſolus Prophetias impleuerit, quod eſt per oſtium, id eſt per ſcripturam, vt diximus, intrare. Confirmat hanc ſententiam, quod ver. 11. cùm Chriſtus dicit, *Ego ſum paſtor bonus*, Græcè cũ articulo dixerit, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, *Ego ſum paſtor ille bonus*, quaſi dicat ille, vnicus ille, promiſſus ille, qui ſolus verus eſt paſtor, confirmat, quod & verſ. 8. dicit, *omnes*, qui ante ſe venerunt, fures, & latrones fuiſſe, quod non videtur verum eſſe poſſe; niſi de vnico illo promiſſo paſtore intelligatur. Multi enim ante Chriſtum venerant, qui non fures, & latrones, ſed veri paſtores, id eſt veri Prophetæ fuerunt. Cæterum omnes, qui venerant fingentes ſe illum verum, & vnicum, qui expectabatur eſſe paſtorem, fures fuerunt, atque latrones, qui per oſtium ingreſſi non ſunt, id eſt ſcripturas ſacras miſſionem, legationemque ſuam probare non potuerunt.

3. *Huic oſtiarius aperit, & oues vocẽ eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas.*] Similis hic de oſtiario quæſtio eſt, quis per eum ſignificetur.

Quis per oſtiarium ſignificetur.

Oſtiarium ouili præfici inſolẽs videtur eſſe, ſed iam docuimus, qua conſuetudine id Chriſtus dicat. Quis oſtiarius ſit, quæritur. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Leontius, & Theodorus Mopſueſtienſ. Moyſem oſtiarium eſſe dicunt, qui Chriſto venienti aperit, id eſt ſuo teſtimonio eum comprobat eſſe Chriſtum, *Si crederetis*, inquit, *Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit*.

Sup. c. 5.46.

Alij angelum interpretantur, qui vnus vniuerſæ præſit Eccleſiæ, quemadmodum ſingulos præeſſe ſingulis ex Ioannis Apocalypſi perſpicuum eſt. Ita Cyril. quam interpretationem Leontius etiam refert, & probabilem iudicat.

cap. 1. & 2.

Alij eundem Chriſtum, & paſtorem, & oſtium, oſtiarium faciunt, vt Rupertus. Alij dicunt oſtiarium eſſe Spiritum ſanctum, vt Theodorus Heracleotes, idemque Rupertus. Hoc probo, niſi quod malim Deum generaliter oſtiariũ facere, quàm ad vnam Spiritus ſancti perſonam reſtringere ſententiam. Deus oſtiarius eſt, quia curam, ac prouidentiam ouilis habet. Is paſtori ingredi volenti aperit, dum facit, vt res illi ſuccedat, vt ab ouibus pro vero paſtore recipiatur: dum poteſtatem illi dat miracula faciendi, qua veluti claue ingreditur in ouile, qua ratione & Moyſi olim oſtiũ aperuit, vt à populo pro paſtore reciperetur, & multis clauſit, qui cũ ſe Moyſes, aut Chriſtos eſſe ſimularẽt, admiſſi non ſunt, ſed detecta fraude repudiati, quales fuerunt Theudas, & Iudas ille Galilæus Act. 5.36.37. & ille alter, cui nomen fuit Barchochabæ, de quo Iuſtinus in apologia ad Antonin. Pium, & Euſeb. lib. 4. hiſtor. Eccleſ. c. 6. & 8. Quod dicit, *Et oues vocem eius audiunt*, hoc eſt agnoſcunt, aut voci eius obtemperant. Audire enim, pro obedire ponitur Hebræorum idiomate.

Audire pro obedire Hebræorum idiomate.

Octo enim ſigna veri paſtoris tradit. Primum, quod per oſtium ingrediatur: ſecundum, quod oſtiarius illi aperiat: tertium, quod oues eius vocẽ agnoſcant, illiq; pareant: quartum, quod ſingulas oues nominatim oues appellare poſſit: quintum, quod oues educat: ſextum, quod ante eas vadat: ſeptimum, quod oues eum ſequantur: octauum, quod animam ſuam ponat pro ouibus ſuis.

Veri paſtoris octo ſigna.

Notauit hæc Leontius, niſi quod nimis ſubtiliter ſecuit. Agnoſcunt oues non ſolum conſuetudine, ſed naturali etiam quodam inſtinctu proprij paſtoris vocem, quemadmodum canem cuſtodẽ à lupo inimico quantumuis ſimili natura ſola indice diſtinguunt. Sic qui in Eccleſiæ Catholicæ grege ſunt, facile diſcernũt vocem veri paſtoris ab hæreticorum, aut ſchiſmaticorum vocibus. Quanquam, vt ſupra diſputauimus, non agit Chriſtus, niſi de ſe vno, id eſt de illo optimo paſtore, qui animam ſuam pro ouibus ſuis poſiturus erat. Quo confirmato ſenſu, quærendum qui ergo ſint oues.

Quinam ſint oues.

Non poſſum hoc loco D. Auguſt. & Bedæ opinionem admittere, qui ſolus prædeſtinatos oues interpretantur. Mitto quod multi prædeſtinati ſunt, qui longo tempore vocem Chriſti non audiunt, qui longo tempore ſunt lupi: multi vero reprobati, qui longo tempore audiunt, longo tempore Chriſtũ ſequuntur. Quod etſi conatur ſoluere. D. Auguſt. ſolutionem ipſam mihi nõ probat. Hoc vno vtar argumento:

mento: volebat probare Chriſtus verum ſe, & vnicũ eſſe paſtorem, quod ab ouibus eius vox, doctrinaque agnoſceretur, de iis igitur ouibus loquebatur, quæ ab omnibus cognoſcuntur, quasq; cum videant Chriſti vocem agnoſcere, intelligant eum verũ eſſe paſtorem prædeſtinatos quis præter Deum nouit: qua ratione cognoſcere homines poterant, an prædeſtinati Chriſti vocem audirent: cum prædeſtinatos ipſos minime cognoſcerent? Oues ergo cum aliis omnibus auctoribus eos interpretor, qui ſunt in Eccleſia. Nam Eccleſia ouile eſt. At Chriſtus dicit alias ſe oues habere, *quæ non ſunt ex hoc ouili*, ver. 16. & tamen illi in Eccleſia nõ ſunt. Facilis reſponſio, ſicut nondum in Eccleſia erãt, ſed erant aliquando in Eccleſia futuri: ita nondũ oues erant, ſed quia futuri aliquando erant per anticipationem oues appellauit. Tunc non oues, ſed lupi erant; ſed facit Chriſtus ex lupis oues, faciunt ſe multæ oues ex ouibus lupos. Illi quamdiu lupi ſunt, vocem paſtoris non audiunt, hæ quamdiu oues ſunt vocẽ paſtoris audiunt: & ſi non audiunt, eo ipſo lupi fiunt. Nam illi ipſi, quibuſcum Chriſtus diſputabat, Phariſæi, oues prius erant: in ouili, id eſt, in Eccleſia Dei erant: ſed quia Chriſtum non audierunt, lupi facti ſunt. Obiiciet aliquis eum Chriſtus ſimili vſus metaphora iudiciũ deſcribit Matt. 25.33. ſolos prædeſtinatos oues, reliquos non oues, ſed hœdos appellare. Verũ: ſed alia illic ratione, aliaq; metaphora, etſi nomine eodem, oues vocat: illic quia mãſuetæ quia innocẽtes: hic quia in grege ſũt.

Et educit eas.] Quonam educit? Nam ſi Eccleſia, vt diximus, ouile eſt, non põt niſi extra Eccleſiam educere, quod Chriſtus minime facit. Primum hæc de Chriſto non dicuntur, ſed de paſtore: & non eſt neceſſe, vt ſæpe monuimus, omnia quæ in parabolis dicuntur, ad id cuius cauſa proponuntur, accommodari.

Nõ omnia, quæ in parabolis ſunt, accommodanda ſunt ad id cuius cauſa proponũtur.

Multa dici explendæ narrationis, multa deſcribendæ, multa ornandæ rei gratia, vnde parabolæ ſumuntur. Quod ſi quis hoc etiam velit ad Chriſtum accommodare, dicat Eccleſiam ob hoc ſolum ouile dici, quod quemadmodũ in ouile oues, ita fideles in Eccleſia contineantur: non item ob hoc, quod ſicut oues extra ouile à paſtore; ita fideles à Chriſto extra Eccleſiam educantur. Intra ipſum ouile, id eſt, intra Eccleſiã paſcua ſunt, itaq; educere oues non eſt extra Eccleſiam ducere, ſed intra Eccleſiam paſcere, populum in concionem cõgregatum docere. Hoc potius ſequor, quam quod Theoph. dicit educere Chriſtum oues ſuas ex medio infideliũ.

4. *Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit.*] Vt periculum, ſi quod occurrerit, amoliatur. Propterea potius dixit, *ante eas*, quam poſt eas, *vadit*, quamuis ſoleãt paſtores aliquando oues præcedere, aliquando ſequi, quia voluit paſtoris curam, & officium exprimere, quod in hoc potiſſimum cernitur, vt pericula remoueat, & gregem regat: qui autem regere vult, aut pericula ſubmouere, præcedat oportet. Habet etiam hoc ſuam in morib. ſignificationem, eamq; non ſimplicem. Non debet Eccleſiaſticus paſtor gregem ſequi, ſed ducere, id eſt, non debet tanquam beſtias ratione carẽtes, ſed tanquam homines gubernare. Deinde non debet ſequi, ſed ducere, id eſt, non debet à grege ſuo virtutem diſcere, ſed gregem potius docere, non gregis exemplum imitari, ſed gregi ſuo exemplũ præbere, hoc eſt ducere.

Matt. 5.16 1 Pet. 2.12. & 2. Pet. 1.19. 1. Pet. 5.3.

Sic luceat, inquit, *lux veſtra coram hominib. vt videãt opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt*. Vtrumq; Petrus complexus eſt, *Non dominãtes*, inquit, *in cleris, ſed forma facti gregis*. Attigerunt fere hæc omnia Theophylactus, & Euthymius.

Et oues eum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius.] Sequuntur Chriſtum videntes omnia dicta, factaq; eius recte cum ſcripturis ſacris cõuenire, nõ poſſe non eſſe Chriſtum, id eſt, verum illum paſtorem, quẽ expectabant.

6. *Hoc prouerbium dixit illis Ieſus: ipſi autem non cognouerunt, quid loqueretur eis.*] Παροιμίαν, *prouerbium*, parabolam, & ſimilitudinem appellauit. Nam & Græci inde prouerbium παροιμίαν vocãt, quod omnia fere prouerbia ex ſimilitudine aliqua ſumantur. Reddit Euãgeliſta tacite cauſam, cur nõ intellexerint, quæ Chriſtus dixerat, quia in parabolis locutus fuerat. Atqui eo ipſo oſtenderunt ſe oues Chriſti non eſſe, quod eius vocem nõ audirent, aut audientes non intelligerent. Propterea dicit illis iterum Chriſtus, id eſt, explicat, quæ ante obſcurius dicta non intellexerant.

7. *Amen amen dico vobis, quia ego ſum oſtium ouium.*] Id eſt, per quod oues ingredi oportet, ſi ſaluæ eſſe velint. Monuimus ſupra verſu 1. alio ſenſu hic Chriſtum ſe ipſum oſtium vocare, quam illic dixerat. *Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro*. Nam etſi explicat hic, quæ ſupra per parabolam paſtoris dixerat, tamen non verba, aut partes parabolæ ſingulas: ſed ſummam ſententiæ explicat. Summa autem eſt, neminem niſi per ipſum ſaluum eſſe poſſe, quod docet, cum ait ſe eſſe oſtium.

8. *Omnes quotquot venerunt, fures ſunt, & latrones, ſed non audierunt eos oues.*] Non videntur hæc cum præcedenti verſu ſatis apte cõiungi. Si enim dixiſſet ſe paſtorem eſſe, commode & appoſite adderet alios non paſtores, ſed fures, & latrones fuiſſe: cum autem dixerit ſe eſſe oſtiũ, non apparet qua ratione, qua conſequentia addat alios fuiſſe latrones. Sunt qui ita coniungãt, vt, quoniã dixerat Chriſtus, qui per oſtium nõ intrat, furem eſſe, deinde ſe oſtium eſſe ouium, probet omnes alios fures fuiſſe, quia per ſe, qui vnicum erat oſtium, ingreſſi non fuerant. Sed iam diximus alio ſenſu hoc loco, quam ver. 1. oſtium vocari Theodorus Mopſueſt. putat Chriſtum obiectioni occurrere, prouidentem fore, vt Iudæi dicerent Chriſtum non meliorem habiturum exitum, quam Theudas, & Iudas Galilæus, qui ſe nõ multo ante Chriſtum eſſe finxerant, habuiſſent: illos fures fuiſſe, atq; latrones, ſe verum eſſe paſtorem; non eſſe ex illorum euentu faciendam de ſe coniecturam. Credo ego Chriſtum dum hæc dicebat, non ad verba ſed ad ſummam ſententiam reſpexiſſe. Quod autem ad ſententiam attinet, idẽ eſt Chriſtum paſtorem, & oſtium eſſe: vtrumq; enim hoc vnum ſignificat,

Chriſtum paſtorem, & oſtium eſſe idem valet.

ſine ipſo neminem ſaluum eſſe poſſe quales nõ erant, quicunq; ante ipſum venerãt; ideo latrones fuiſſe dicit. Merito vero quæritur, quos illos intelligat latrones fuiſſe, qui ante ſe venerunt. Hoc recte quidam obſeruarunt non dixiſſe, Omnes, qui ante me fuerunt, ſed *omnes quotquot* ante me *venerũt*, vt ſignificaret ſe nõ de omnib. prorſus hominib. loqui, ſed de iis tantum, qui paſtoris titulo veniſſent: At de his ipſis quæſtio eſt an eos omnes intelligat, qui tanquam paſtores ante ſe venerunt. Nam ſi omnes intelligit, omnes prophetæ latrones fuerunt, quod non eſt vero ſimile dicturum fuiſſe Chriſtum Au. li. 16. contra Fauſtum c. 12. & li. 2. contra aduerſarium legis, & Prophetarũ, vnde Beda, in ſuos tranſtulit cõmentarios, duob. modis videtur reſpondere. Primum quidem Prophetas illos veros, ac factos proprie nõ veniſſe, ſed miſſos fuiſſe: ideo hac ſententia eos tantum comprehendi, qui à Deo non miſſi venerant, quales omnes pſeudoprophetæ fuerunt, de quib. per Ieremiam Deus dicit, *Non mittebã Prophetas, & ipſi currebãt*. Vim ergo in verbo *venerũt*: eſſe putat. Eodem modo Hieron. li. 2. aduerſus Pelagianos interpretatur.

c. 23. ver.

Deinde reſpõdet Aug. uerba Chriſti ſic intelligenda, *omnes quotquot venerũt, v.iq. præter me, fures ſunt, & latrones*: veros aũt Prophetas non præter Chriſtum ſed cum Chriſto quodammodo veniſſe: cum ideo venerint, vt illum demonſtrarent, prædicarentq;. Illos præter Chriſtum veniſſe, ab eoq; diſiunctos cẽſeri quia nõ

Tract. 45.

ſub eo

ſub eo venerunt duce, non vt eum prædicerẽt, ſed vt ſemetipſos prædicarent. Euthy. alio modo ſententiã reſtringit, eodemq; modo Cyril. & Leontius vidẽtur exponere. Intelligendũ eſſe ἀπὸ κοινοῦ, *Omnes, quotquot venerũt, & per oſtium* ingreſſi non ſunt, *fures ſunt, & latrones*. Etenim ſanctos Prophetas ante illum quidem veniſſe, ſed per ipſum, tanquam per oſtium ingreſſos fuiſſe: traditq; nobis regulam ſæpe huiuſmodi generales propoſitiones in ſcripturis ſacris ex circumſtantiis loci, temporis, & rerum de quibus agitur, reſtringi oportere. Eſt id quidẽ verum: ſed alio modo hoc loco generalem ſententiam reſtringendam exiſtimo, vt de illis tantum intelligatur, qui ante Chriſtum venerãt, fingentes ſe eſſe Chriſtum, quales Theudas, & Iudas Galilæos fuerunt, & alii, de quib. diximus ſupra. Illi enim omnes non Chriſtꝰ, non videri paſtores, quales ſe eſſe ſimulabãt, ſed fures, & latrones erant: ſic Chry. Theoph. & idẽ etiam Euth. & in Catena Græca vterque Theod. Heracleenſ. & Mopſueſt. & Cyril. Alexan. interpretantur. Ita refellitur Manichæorum interpretatio, qui hoc abuſi loco vetus recipiebant teſtamentum, vt Chry. & Thepoh. indicant, D. Aug. non legit. *Qui ante me venerũt*, ſed *omnes, quotquot venerunt*, lib. 2. contra aduerſariũ legis, & Proph. c. 4. atq; ita in nonnullis Græcis etiã codicib. legitur. Sed ea lectio, quam poſuimus, communis eſt, & melior, & eodem modo lib. 2. cõtra Pelagianos Hier. legit. Quod ſequitur, *Sed non audierunt eos oues*, ſic interpretor, ideo non audierunt eos oues; aut, etenim non audierunt eos oues.

Generales propoſitiones ex circũſtãtiis reſtringendæ.

Act. 5. 36. 35.

Manichæi hoc loco abuſi.

9. *Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur: & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.*] Repetit eandem ſententiam & confirmandi, & explicandi cauſa. Rupertus exiſtimat bis dixiſſe ſe eſſe oſtium, quia duo erant ouilia, & duo oſtia: infirma. n. dicere, *alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili*. Videtur argutum. Quod dicit, *per me ſi quis introierit, ſaluabitur*, facile eſt: idem. n. valet, atq; ſi diceret, qui in me crediderit, ſaluabitur. Introire enim per Chriſtum eſt in illum credere. Quod aũt modo omnis, qui in eum credit ſaluꝰ ſit, multis locis expoſuimꝰ, vide c. 3. 16. Id ꝙ ſequitur aliquanto eſt difficilius, *Et ingredietur*, inquit, *& egredietur*. Quomodo enim qui credit in Chriſtum per illum ingrediatur, facile intelligitur: quo autem modo egrediatur, nõ ſatis intelligitur. Præſertim cum Chriſtus hunc ipſum egreſſum, vt obſeruat D. Aug. laudet: laudando. n. vtrunq; pariter dicit, *& ingredietur, & egredietur*. Alia autem ex parte cum ingredi, & egredi oppoſita ſint, ſi ingredi eſt credere, egredi erit deſinere credere, id eſt hæreticum fieri, quemadmodũ de hæreticis idem loquitur Ioannes, *Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis*, ꝙ Chriſtus laudare non potuit. Aug. & Beda, & nonnulli alii, vt quæſtionis ſolutionem quærerent, à ſenſu litterali ad allegoricum videntur diſceſſiſſe, duas ſignificari vitas contemplatiuam, & actiuam: ingredi homines intra ſe ipſos, cum contemplationi, egredi quodammodo extra ſe, cũ actioni vacant. Greg. hom. in Euangelia 14. & Rupertus; ingredi eſſe in Eccleſiam per fidem introire, in quam qui ingreſſus eſt, paſcua doctrinæ inuenit, egredi autẽ de hac vita migrare, ꝙ qui facit, fertiliora etiam num paſcua inuenit vitæ beatæ. Satis apparet neutrũ eſſe genuinum ſenſum. Multo melius Chry. Theoph. & Euthym. tum ẽt duo Theodori Heracleen. & Mopſueſt. & Cyril. in Græcorũ Catena ingredi & egredi coniunctè ſumpta nihil aliud, quam ſecuritatem quouis eũdi, quiduis pro Chriſti gloria agendi, patientiq; ſignificare, qualem in Apoſtolis fuiſſe legimꝰ. Et vero Hebraica phraſis ingredi & egredi id ſignificat, verſari, agere, officio ſuo fungi. *Exitus*, inquit, *tuus & introitus tuus mecum eſt in caſtris, & nõ inueni in te quidquam mali ex die, qua veniſti ad me*, id eſt cumdiu mecum in caſtris verſatus ſis, tamen nihil in te mali deprehendi, 1. Reg. 29. 6. &, *da mihi ſapientiam, & intelligentiã, vt ingrediar, & egrediar coram populo tuo*, 2. Par. 1. 10. &, *Benedictus eris ingrediens, & egrediens*, id eſt in omnibus rebus, quas egeris: Hiſpanꝰ dixiſſet quibuſcunq; in rebus manum poſueris, Deut. 28. 6. &, *Dominus cuſtodiat introitũ tuũ & exitum tuum*, Pſ. 120. 8. Hæc interpretatio à Doctoribꝰ probari ſolet, ſed quo minus à me probetur, facit, ꝙ animaduertã non de humanis communiter actionib. ſed de paſtu agere, qui cum ea interpretatione non ſatis apte videtur cõuenire, *Et paſcua*, inquit, *inueniet*. Ergo quemadmodum dixi alio ſenſu vocaſſe oſtium, cum dixit, *Qui nõ intrat per oſtiũ in ouile ouiũ, ſed aſcẽdit aliunde, ille fur eſt, & latro*; alio, cum ſeipſum oſtium appellat: ita etiã exiſtimo alio ſenſu dixiſſe, *per me ſi quis introierit*, intelligit, ſi quis in me crediderit, ſi quis ſup me fundatus fuerit, (eadem enim ſententia, diuerſa vero metaphora ſe Chriſtus oſtium, & D. Paulus eũ *fundamentum* appellat) cum autem dicit, *ingredietur, & egredietur* intelligit, *egredietur* ex ouili ad paſtum, & *ingredietur*, id eſt à paſtu ſe in ouile recipiet, ſine vllo periculo, me paſtore ducente, ac reducente. Nam quẽadmodum cum dicit v. 3. verum paſtorẽ ex ouili oues educere, non ſignificat, vt illic docuimus, Chriſtũ homines extra Eccleſiã eiicere, ſed intra ipſam Eccleſiam ex loco, in quo quieſcunt, & recubant, in alium ducere locum in quo paſcãtur: ita hic cum dicit egredi, nõ ſignificat exire ab Eccleſia, ſed exire ex loco recubitus in locum paſtus: & cum dicit ingredi, nõ ſignificat in Eccleſiã introire, ſed ex paſtu ingredi in locum, vbi recubent. Recubare aũt eſt à doctrina audienda, percipiendaq; quieſcere, nec. n. homines dies, noctesq; paſcendi, id eſt docendi, monendi, exhortandi: ſunt aliꝙ habere debent requietis tempus, quo dormiant, quo ruminent, quo aliis ẽt neceſſariis reb. vacent. Ergo qui per Chriſtum ingrediuntur, id eſt in illũ credunt, paſcua, id eſt veram doctrinam inueniunt: qui per illum non ingrediuntur, nõ paſcua ſalutifera, ſed mortifera inueniunt: quia extra Eccleſiam ſalus eſſe non poteſt.

Verſ. 16.

Quid ſit ingredi, & egredi.

1. epiſt. Ioan. c. 2. v. 19.

Ingredi & egredi, id eſt verſari.

1. Corinth. 3. 11. 12.

10. *Fur non venit niſi vt furetur, & mactet, & perdat: ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant.*] Docet, quid inter ſuum, & eorum, quos ante fures appellauerat, conſilium interſit. Illos quæſiſſe, quæ ſua erant, nõ quæ ad ouium ſalutem pertinebant. Quales deſcribit Ezechiel. c. 34. 2. 3. *Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis.* Se contra nõ propter ſuam, ſed propter ouium vtilitatem paſtoris officiũ ſuſcepiſſe. Quod dicit, *vt abundantius habeãt*, Chryſoſt. Theoph. Euth. vterq; Theodorus, Aug. & Beda exponunt, vt in hoc mundo vitam per gratiam habeant, & in altero abundantius per gratiam, Cyrillus Alexandrinus in Græca Catena duas adhibet interpretationes, alteram, vt non ſolum vitam, id eſt gratiam habeant, ſed *abundantius habeãt*, id eſt multiplicẽ præterea copiam aliorum donorum Spiritus ſancti: alteram, *vt abundantius habeant* per reſurrectionem, quia etſi boni ſimul, & mali reſurrecturi ſunt, tamen ſoli boni abſolute reſurgere dicuntur, quia ad vitam reſurgunt. Solet quidem ita Chriſtus loqui, vt ſimulatque dixit ſe vitam daturum, ſuſcitaturum etiam dicat c. 6. 39. 40. 44. 54. Rupertus adhibet aliam, *vt abundantius habeant*, quam patres, de quibus in eandem ſententiã Hebr. 11. 39. 40. ſcribit D. Paulus, *& hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionẽ, Deo pro nobis melius aliquid prouidẽte, vt non ſine nobis conſummarentur*, Hi omnes auctores ita interpretantur, tanquã ſi legiſſẽt Græce περισσότερον, quod proprie eſt *abundantius*, cõparationemq; ſignificat: & propterea alii inter nos, & patres veteris teſtamenti, alii inter præſentem, & futuram vitam, alii inter bonorum, & malorum reſurrectionem putẽt comparationem fieri. Atq; noſter quidẽ interpres ita vertit, quaſi legerit, περισσότερον ἔχωσι, ſed nunc in omnibus Græcis codicibus eſt, καὶ περισσὸν ἔχωσι, *& abunde habeant*, quæ phraſis proprie ſignificat eſſe pinguem, cum de hominum vita, victuq; agitur, quib. de reb. hoc loco agebatur, *Eſca nos nõ commendat Deo*, inquit, 1. Cor. 8. 8. D. Paulus, *nec enim ſi manducauerimus abundabimus*, περισσεύομεν, id eſt pinguiores ſumꝰ, *neq; ſi non manducabimus, deficiemus*. Hic igitur videtur eſſe ſenſus, vt vitam habeant, nec ſolũ vitam habeãt, ſed lanæ etiam, vegetę & pingues ſint; qua metaphora bonum, felicemq; eorum, qui in ipſum credũt, aut præſentem, aut futurum ſtatum declarat. Quod enim dicit, *vt vitam habeant*, de vtraq; vita & præſenti per gratiam, & futura per gloriam intelligi poteſt.

Quid eſt, vitam abundantius habeant.

11. *Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.*] Græce additus eſt articulus emphaticꝰ vtriq; nomini, quo paſtor ille vnicus ſignificatur, qui ſolus oues erat de lupi faucibus liberaturus, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, *Ego ſum paſtor* ille *bonus*. Accommodat ad ſe ſuperiorem parabolam: probatq; ſe non ſolum paſtorem eſſe qualem ſupra deſcripſerat, ſed ſingulari etiam quadam ratione bonum illum, qui expectabatur, eſſe paſtorem, qualis nemo alius fuerit, nemo futurus ſit, qui animã ſuam pro ouib. ſuis ponat. Poſuerunt multi alii pro ouib. non ſuis, ſed Domini animas ſuas poſuerunt Apoſtoli, poſuerũt prophetæ multi, ponebat quotidie, qui dicebat, *quotidie morior per veſtram gloriã fratres*: & *adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia*: ſed nemo eo modo quo Chriſtꝰ pro ouib. animam ſuam poſuit, vt ſua eas morte redimeret. *Non dedêre martyres, ſed accepêre coronas*, ſolent, Aug. & Leo Magnus dicere. Ille ergo ſingulari modo, ſicut ſupra ver. 8. ſe ſolũ docuit non eſſe furem, ita nunc ſe ſolum docet verum illum, & bonũ eſſe paſtorem. Hic ſenſus cum ſuperiore parabolæ expoſitione congruit; atq; hoc, vt opinor, modo Chryſ. Theoph. Euth. & vterq; Theodorus, quos illis auctores ſecuti ſumus, hunc locum explanaſſent, ſi quæſtionem attigiſſent. Sed ſolus attigit. Aug. de cuius ſententia mox dicturi ſumus. Certe ita vt nos Rupertus in comment. interpretatur; putat. n. eodem modo Chriſtum dicere, *Ego ſum paſtor bonus*, quo dictum ab eodẽ alibi eſt. *Nemo bonus niſi vnus Deus.* Quemadmodũ ergo multi boni ſunt, ſed nemo ſic bonus, vt Deus: ita multi boni paſtores fuẽre, qui animas ẽt ſuas ꝓ ouib. poſuerunt, ſed eo modo, quo Chriſtus bonus eſt paſtor, animamq; pro ouib. ſuam poſuit nemo præter illum bonus fuit paſtor, nemo qui animã ſuam poſuerit pro ouib. ſuis. Atq; in eandem ſententiam Victor Africanꝰ in profeſſione fidei ad Henericum Regem, & Idacius Clarus li. 3. aduerſus Varimadam hunc locum citant, vt probent Chriſtum verum eſſe Deũ, qa eo modo bonus paſtor appellatur, quo *nemo bonus niſi vnus Deus*. Cæterum Aug. tract. in Ioa. 46. & ſer. 50. de verbis Domini, eumq; vt ſolet ſecutus Beda, aliter q̃ſtionẽ explicant. Prophetas quidem, & Apoſtolos bonos, ſed non diſtinctos à Chriſto fuiſſe paſtores, membra. n. erant corporis Chriſti. Sit hoc ſane Auguſt. auctoritate probabile illud tamen ꝙ diximus per ſe eſt probabilius. Pronomen igitur illud *ego*, vim habet tacitam, quæ ad fures, de quibus ver. 8. dixerat, cõtinet antitheſim, quaſi dicat, Omnes illi, qui ante me venerunt fures fuerunt, atq; latrones, ego ſolus ſum paſtor ille bonus, qui ad oues redimẽdas per Prophetas promiſſus, venturus expectabatur. Notarunt Leõtius & Aug. tria hic à Chriſto paſtorum genera diſtingui, fures, mercenarios, bonos: cumq; ante probauiſſet ſe furem non eſſe, nunc probare non eſſe mercenarium ſed proprium ouium ſuarum paſtorem, ideo animam ſuam pro illis ponere, quod non ſolent facere mercenarii. Atq; hac etiam ratione ſuperiorem quæſtionem poſſumus explicare, prophetas, & Apoſtolos bonos, id eſt proprios, quemadmodum Chriſtum, non fuiſſe paſtores, quia nõ ſuarum, ſed Chriſti ouium paſtores erant. Cæterum eatenus boni, ꝙ oues Chriſti non tãquam alienas ſed tanquam proprias, ſuasq; paſcebant. De hoc paſtore ſolo Chriſtum loqui ex verſu ſequenti perſpicuum eſt.

1. Cor. 15. 31.

Coloſ. 1. 24.

Lib. 9.

Mar. 10. 18.

12. *Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientẽ, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & diſpergit oues.*] Tribus modis idẽ declarat. Idem. n. eſt, *mercenarius*, &, *qui non eſt paſtor*, ſcilicet bonus abſolute, & ſimpliciter paſtor, & qui nõ ſuas, ſed alienas paſcit oues, ac, *cuius non ſunt oues propriæ*: is igitur, *videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit.* Vnam poſuit ſpeciem pro toto genere: per lupũ enim omne periculi genꝰ intelligit, quod cum mercenarius imminere videt dimiſſis ouib. fugit, ne eodem ipſe periculo comprehendatur. Cum enim non dominus, ſed cuſtos ouium ſit mercede conductus, nõ vult pro alienis ouibus ſuam periculo vitam exponere. Solet non ſolum à lupis, ſed etiam à leonibus, ab vrſis, à furibus à latronibus, à militibus periculum ouib. imminere: ſed in ſolis lupis poſuit exemplum, quia id omnium eſt frequentiſſimum. Quod dicit, lupum rapere, & diſpergere oues, ſi ad oues Chriſti accommodatur, intelligendum eſt, quantũ in ipſo paſtore eſt, qui eas in medio periculo, & in faucibus lupi derelinquit, ſi non rapiuntur, ſi non diſperguntur, non mercenarii, qui fugit, ſed Chriſti boni paſtoris, qui nunquam gregem ſuum deſerit, fit diligentia. Chriſtus. n. eſt qui dicit, *& non rapiet eas quiſquam de manu mea*: ꝙ aut de ſolis prædeſtinatis intelligi oportet: aut, ꝙ magis credo, ſolam Chriſti potentiam declarat, quæ tanta eſt, vt nemo vi de eius manib. oues poſſit extrahere. *Nunquid tolletur à forti præda?* inquit Iſaias. Qui ergo rapiũtur, diſperguntur q; non Chriſti aut negligentia, aut impotentia: ſed propria voluntate, & mercenariorũ paſtorum ignauia rapiũtur. Lupi hæretici, ſunt præſertim Caluiniani homines fraudis, & crudelitatis pleni, quæ res potiſſimũ duæ maxime propriæ ſunt lupis. Diſputat hoc loco, & ſermone de verbis Domini 50. D. Aug. quomodo omnes Apoſtoli, cæteriq; Eccleſiæ paſtores vno excepto Chriſto mercenarii nõ fuerint, cum non ſuas, ſed alienas, id eſt Chriſti oues pauerint. Nec. n. dictum eſt Petro, Paſce oues tuas, ſed, *Paſce oues meas*. Multa ille de hac re & copioſe diſſerit. Summa eſt, inter eos ipſos, qui Chriſti oues paſcunt, alios eſſe, qui non propter mercedem, etiamſi mercedem recipiant, ſed propter Chriſtum ipſum, & propter ouium ſalutem paſcunt, hos bonos eſſe paſtores, quia etſi non proprie ſuas, tñ tanquam ſuas oues paſcunt, ita vt pro illis, quemadmodum pro ſuis, animam ponant, qualis ille erat qui dicebat. *Ego autẽ libentiſſime impendam, & ſuper impẽdar ipſe ꝓ animab. veſtris*. 2. Cor. 12. 15. Hos, inquam, non mercenarios, ſed veros eſſe paſtores, verum à Chriſto paſtorum principe non cenſeri eſſe diſtinctos. Alios ꝓpter ſolã, aut præcipue propter mercedem oues paſcere, qui, vt ait D. Paul. *quæ ſua ſũt quærũt*, eos eſſe mercenarios, qui cũ vidẽt veniẽtẽ lupum, fugiunt. In eandem ſententiam ſcribit Greg. ho. in Euangelia 14. *Non paſtor*, inquit, *ſed mercenarius vocatur, qui nõ pro amore intimo oues dominicas, ſed ad tẽporales mercedes paſcit. Mercenarius quippe eſt, qui locũ quidẽ paſtoris tenet, ſed lucra animarũ nõ quærit.* Baſis hic locus eſt eius diſputationis, quæ & nunc inter Theologos verſati ſo-

Lupus pro quouis periculo hic ponitur.

Inf. 5. 28.

c. 49. 24.

Lupi hæretici, præſertim Caluiniani.

An Apoſtoli mercenarii fuerint.

Inf. c. 21. 17.

1. Petr. 5. 4.

Philip. 2. 21.

Quatenus paſtori fugere liceat.

ſari ſolet, & inter magnos olim auctores verſata eſt, quatenus paſtori liceat ingruẽte perſecutione, aut alio periculo fugere. Tractata res à Tertulliano in li. de fuga in perſecutione, ab Athanaſio in apologia pro fuga ſua, à Gregorio Nazian. & aliis, ſed ab Aug. diligentiſſime propria de hac re ad Honoratum epiſtol. 180. Hoc teneã ſum paſtori relictis ſine vllo ſaltem vicario paſtore omnib. nunquam fugere licere: etiamſi ille q̃ratur ſolus, niſi ad breuiſſimum fortaſſe temp⁹, ita vt nihil interim, aut prope nihil detrimẽti oues paſſuræ ſint. Cum aũt ſolus quæritur paſtor, & proſpectum aliunde ouibus eſt, licere illi fugere. Cum aut ouiũ tantũ, aut ipſe cõmune cũ ouib. periculum eſt, nõ licere.

13 *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.*] G ὃ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων, *non eſt illi cura de ouibus*. Nõ quod nulla illi cura ſit, ſed quod non tanta, quam de vita ſua. Recte Gregorius hunc locum explicat ho, in Euangelia 14. *Sola cauſa eſt, vt mercenarius fugiat, quia mercenarius eſt. Ac ſi aperte diceretur: ſtare in periculo ouium nõ poteſt, qui in eo, quod ouibus præeſt, nõ oues diligit, ſed lucrũ terrenũ quærit. Dum enim honorẽ amplectitur, dum tẽporalibus commodis lætatur, opponere ſe cõtra periculũ trepidat, ne hoc q̃ diligit, amittat.*

14. *Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ.*] Repetit eãdem ſententiam, non ſolum vt magis affirmet, ſed etiam vt ad ſe omnes conditiones, quas ſupra poſuerat, accommodet, indeq; probet ſe bonum eſſe paſtorẽ repetita ſententia, vt ait Leontius. Dixerat v. 3. bonum paſtorem ita oues ſuas noſſe, vt eas nominatim vocare poſſit: ita ab ouibus ſuis cognoſci, vt non ſolũ ex viſu, ſed etiam ex ſola voce intelligant verum eſſe paſtorem. Docet hæc omnia ſibi cõuenire, nam & ſe cognoſcere oues ſuas, & ab illis cognoſci. Cognoſcere autem ſe oues ſuas dicit, nõ eo tãtum modo, quo ſolent paſtores oues ſuas noſcere, externis videlicet ſignis, figura, colore, magnitudine, ſed eo modo, quo nemo cognoſcere poteſt præter Deũ, intrinſecus, *intus, & in cute*, vt ille dixit. Loquebatur enim in magna hominum multitudine, volebatq; ſignificare ſe recte ſcire, qui eſſent, qui in ſe crederent, qui non crederent. Multi ſe oues Chriſti eſſe fingunt, quas ipſe nouit non eſſe ex ouibus ſuis. Non ergo neceſſe eſt ad prædeſtinatos ſententiam reſtringere, quẽadmodum Aug. & Beda faciũt. Neq; cognoſcere interpretari, pro approbare, quod faciunt pleriq; ẽt interpretes. Non enim dixit Chriſtus, ego cognoſco abſolute, ſed *ego cognoſco oues meas*, id eſt ſcio, q̃ ſint oues meæ. Etſi alteram interpretationem minime contẽno. Scio. n. ita Deum ſolere loqui, vt ſcire dicatur, q̃ tanquã ſuum agnoſcit, quod approbat, q̃ amplectitur Pſ. 1. 6. & 36, 18. & Mat. 7. 23. & 25. 12. & infra c. 13. 18. & 2. ad Tim. 2. 19. Alio ergo modo Chriſtus oues ſuas cognoſcit, alio oues illũ. Ille cognoſcit oues ſuas diuinitatis oculis, oues eum cognoſcunt oculis fidei. Cyr. & Theodorus Heracleotes vtrunq; referunt ad Chriſti erga oues ſuas beneficia, quib. illæ dandis, illæ accipiendis cognoſcunt. Sed q̃ diximus, eſt probabilius. Valet igitur hic locus aduerſus Arianos, quia Chriſt⁹ quæ propria ſunt Dei, ſibi affirmat conuenire. Non inſcite Theoph. adnotauit prius dixiſſe Chriſtum, *cognoſco oues meas*, quam, *cognoſcunt me meæ*, quia Deũ cognoſcere nõ poſſum⁹, niſi prior nos ille cognouerit. Quærunt autem Chryſ. & Euthy. cur hic Phariſæi non reſponderint, *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimoniũ tuum non eſt verum*, vt c. 8. 13. cum ſe ipſe paſtorem bonum appellaſſet. Reſpondent ita illic fuiſſe refutatos, vt auſi iterum non fuerint idem obiicere.

Quomodo Chriſtus cognoſcit oues ſuas.

Perſius Sat.

Scire, tanquam ſuum cognoſcere, & approbare in ſcriptura plerumque ſignificat.

15. *Sicut nouit me Pater, & ego agnoſco Patrem. & animã meã pono pro ouib. meis.*] Chryſ. Theoph. & Leonti⁹ ideo Chriſtum hoc addidiſſe putant, ne quia dixerat, *ego cognoſco oues meas, & cognoſcũt me meæ*, aliquis exiſtimaret nõ aliter ſe à Patre, aut à ſe Patrẽ cognoſci, quæ ipſe ab ouibus ſuis, aut à ſe oues cognoſcerẽtur. Itaq; non exiſtimant hanc ab illa pendere ſententia, neq; cõparationem inter aliquas perſonas, quam inter Patrem, & Filium fieri. Melius Cyrillus in Græcorum Catena exiſtimat duas ſentẽtias, duasq; cõparationes eſſe connexas, vt ſenſus ſit, *Sicut nouit me Pater, & ego agnoſco Patrem: ita, ego cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ*: quẽadmodũ c. 6. 57. dixit, *Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui mãducet me, & ipſe viuet propter me*. Docet aũt Cyrill. nihil aliud tota hac cõparatione ex duabus compoſita ſignificari, quã quẽadmodum ipſe patri ſuo proprius erat filius, & pater ſibi proprius ſimiliter pater: ita oues ſuas proprias ſibi eſſe, & ſe viciſſim illis propriũ eſſe paſtorẽ. Recte quidem: ſed malim dicere cognitionem amorem, curãq; declarari: ita ſe oues ſuas cognoſcere ita amare, ita earum curam gerere, quẽadmodũ ſe Pater cognoſceret amaret, curam haberet: & ita ſe ab ouib. ſuis cognoſci, quemadmodũ à ſe Pater ſuus cognoſceretur. Probabile quidẽ eſt q̃ interpretes quidam monuerunt, nõ ſignificari p hãc cõpoſitam cõparationem æqualitatẽ, ſed ſimilitudinem, quemadmodũ cum alibi dicit, *vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus*. Et, *eſtote perfecti ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt*. Probabile inquam, hoc eſt, ſed nõ neceſſariũ. Cum. n. Chriſt⁹ dicit, *Cognoſco oues meas*, loquitur vt Deus: cum dicit, *nouit me Pater, & ego agnoſco Patrẽ*, loquitur de ſe vt homine. Ita æqualitas eſt. Nam quẽadmodũ Chriſtus tanquam Deus oues ſuas nouit, oues aũt ipſius tanquã homines illũ viciſſim cognoſcunt ita Pater Filium, vt Deus hominẽ nouit, & Fili⁹ vt homo Patrẽ ſuũ recognoſcit, & Deũ ſuũ], ſicut & nos appellat, *Aſcẽdo*, inquit, *ad Deũ meũ, & Deũ veſtrũ*.

Hac comparatione non æqualitas, ſed ſimilitudo declaratur.

Inf. 17. 22.
Mat. 5. 48.

Et animam meam pono pro ouib. meis] Non videntur hæc verba cum præcedentib. ſatis cohęrere. Cæterum recte cohærebunt, ſi nõ ad prima verba huius eiuſdẽ verſus referantur: ſed ad illa, q̃ ver. 14 præceſſerunt, *Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ, & animam meam pono pro ouibus meis*. Sic enim continua oratione dixiſſet Chriſtus, niſi comparationem illam ſui, & Patris adhibere voluiſſet: ſed cum eã adhibere vellet neceſſario interrumpenda fuit oratio vt poſtquam dixit ſe oues ſuas noſcere, atq; ab illis noſci, interſereret ſuam, Patriſq; cognitionẽ, in qua facienda comparatio erat: deinde adderet ad complementum prioris membri, *& animã meã pono pro ouibus meis*. Admonuit Leontius verbum illud, *pono*, voluntariam, non coactam mortem deſignare, q̃ ipſum videtur Euth. indicare, idq; Chriſtus ipſe paulo poſt declarat v. 18. *Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eã à meipſo.*

Inf. c. 10. 17.

16. *Et alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient.*] Hoc putat Leontius Chriſtum addidiſſe, vt oſtenderet ſe non tãtum Iudæorum, quibuſcum loquebatur, ſed etiam omnium gentium Regem eſſe, atq; paſtorem gentes enim alias oues vocat. Rupertus vero ideo dixiſſe, vt indicaret ſe non indigere Iudæorum fide, etiamſi illi non credant: alias ſe habere oues, quas ſit in idem ouile adducturus: ditiorem ſe eſſe, quam illi putent. Supra docuimus, quo ſenſu alias vocat oues, quæ nondum oues erant non ſolum, ppter prædeſtinationem: nec. n. prædeſtinatos, vt Auguſtinus, & Beda volunt, ſed quia aliquanto oues futuræ erant, oues per anticipationem appellat. Cum autem dicit, *quæ non ſunt ex hoc ouili*, indicat aliud eſſe ouile præter id, de quo loquebatur. Ouile enim vocat multitudinem hominum iiſdem legibus viuentium. Qua ratione totus Iudæorum populus vnum erat ouile: omnes vero Gentiles alterum: quia etſi non omnes gentes iiſdem

Ouile quid vocet.

prorſus viuebant legibus, tamen in hoc omnes errore conueniebant, quod multos haberent Deos. Quare à Iudæis diſtinguebantur, vnumque alterum ouile efficiebant. Eas igitur oues dicit oportere ſe adducere ad idem ouile, id eſt efficere, vt Deorũ multitudine relicta vnum cœli, ac terræ colant Deum, & non quidem iiſdem, quibus ante Iudæi, ſed iiſdem, quibus illi, qui ex Iudæis in ſe crediderint, legibus Euangelii viuant. Notant Leontius, Chryſoſtomus, & Theophylact. dictionem illam, *&*, cum dicit, *& illas oportet me adducere* ſignificare etiam Iudæos adducendos: vtroſq; enim & Iudæos, & Gentiles errare, vtroſq; tanquam oues ſine paſtore eſſe diſperſos, vtroſque in aliud quoddã ouile vnũ, quam in quo ante erant adduci oportere. Monent quoque Chryſoſt. & Theophylact. verbum *oportet*, non neceſſitatem, ſed quid futurum eſſe ſignificare? quanquam nihil ego incommodi video, ſi neceſſitatem ſignificet, non illam quidem abſolutam, q̃ Theologi vocant, ſed neceſſitatem ex hypotheſi, *oportet me adducere*, vt ſaluæ ſint, alioqui perituræ, aut, *oportet me adducere*, vt omnib. patribus officii mei ſatisfaciam. Nam etſi dixi me aliquando nõ veniſſe, *niſi ad oues, quæ perierunt, domus Iſrael*, intelligebam me illis ſolis meam præſentiam exhibiturum eſſe; cæterum & alias, ſi non per meipſum certe per Apſtolos meos *me oportet adducere*. *Et vocem meam audient*, id eſt vt vocem meam audiãt, vt doctrina mea fruantur, qua extra ouile, ad quod eas adducturus ſum, frui non poſſunt, aut, *vocem meam audient*, id eſt mihi credent, non erũt vobis ſimiles, qui cum in ouili inter oues ſitis, credere non vultis, vt Iudæorum duritiem, & incredulitatem oblique notet.

Mat. 15. 24.

Et fiet vnum ouile, & vnus paſtor.] Rumpetur per me intermedia maceries, quæ nunc hæc duo Iudæorum, & Gentilium diuidit ouilia, & ex duobus ouilibus vnum fiet; quia non erit Iudæus, neq; Græcus, circumciſio, neq; præputium, *ſed noua creatura*. Indicat prius, aut plures, aut nullum Iudæorum, & gentium fuiſſe paſtorem. Non quod non vterque populus diuina regeretur prouidentia: ſed quod, ſi cum Euangelico cõparentur ſtatu, erraſſe ante ſine paſtore viderentur. Propterea etiam Iudæis Deus, cum ſub lege Moyſis viuerent, paſtorem, id eſt Chriſtum promittebat, quaſi tunc paſtorem, non haberent. Ezech. 34. 23. & 37. 24. Plures vero paſtores habuiſſe q̃a Iudæi à Moyſe, gentes à Diabolo, in cuius erant poteſtate, paſcebantur. Fore vt ante mundi conſummationem omnes ſimul Iudæi & gentes Chriſtiani fiant, itaq; vnum ſit ouile, & vn⁹ paſtor, error eſt ex hoc loco nat⁹ peſſimo interprete vulgo. Nec enim ſenſus eſt, omnes eſſe in Chriſtum credituros, & venturos ad Eccleſiam: ſed inter eos, qui ex Iudæis, & eos, quæ ex Gentilibus credituri ſunt nullum fore diſcrimen: rumpendam eſſe maceriam, q̃ antea eos duos populos diuidebat; Chriſtũ lapidem angularem, & Auguſtinus interpretatur, futurum eſſe. Quod non ante finem mundi faciendum expectatur, ſed iam factum cernitur.

Rom. 10. 12.
Galat. 6. 15.

Quis ſenſus horum verborum. fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

Ephes. 2. 14.
Iſa. 28. 16.
Ephes. 2. 20.
1. Pet. 2. 6.

17. *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animã meã, vt iterum ſumam eam.*] Putant Chryſoſtom. & Theophylactus ideo hoc Chriſtum ſubiecìſſe, vt oſtenderet ſe non eſſe ſeductorem, corruptoremq; animarum, quemadmodum illi exiſtimabant. Tantum abeſſe, vt eiuſmodi ſit, vt eos potius tantopere amet, vt pro eis animam ſuam ponat, ideoq; à Patre ſuo diligatur. Cyrillus vero in Catena Græca, vidiſſe tanquã Deum Iudæorum cogitationes, ridentium apud ſe, quod ſe p ouibus moriturum diceret: probare his verbis id ſe non vana iactatione dicere, teſtem ſibi Patrem eſſe, q̃ ſe propterea diligat, quod pro ouib. ſuis mortem ſit obiturus. Mihi probare videtur voluiſſe ſe officium illud paſtoris non vſurpaſſe, ſed à Patre iniunctũ ſuſcepiſſe: nec ſtolidam eſſe temeritatem, quod pro ouib. ſuis mori velit, id ſibi à Patre præceptum eſſe, vt declarat verſu ſequenti: & propterea ſe à Patre diligi, quod eius præceptum ſeruet. Omnes conſentiunt auctores Chriſtum hic tanquam hominem loqui. Sed quærũt Chryſoſtom. Cyrill. Leontius. Theophylact. & Euth. quomodo etiamſi tanquam homo loquatur, dicat ſe proptera à Patre diligi, quia animam ſuam pro ouibus ſuis poſiturus erat, quaſi eum ante mortem nõ dilexerit Pater, aut dilecturus non fuiſſet, ſi animam ſuam pro ouibus non poſuiſſet? Duobus modis reſpondẽt Cyrill. Leontius, & Theophylact. dicunt ſenſum non eſſe, tunc primum diligere cœpiſſe, cum animam ſuã pro ouibus ſuis poſuit, ſed cum ante diligeret Pater Filium, videretq; deinde paratum pro ouib. ſuis mori, agnoviſſe in eo veluti naturalem Patris characterem, quod quemadmodum Pater, ita etiam ille oues diligeret; itaq; magis, ac magis quaſi vinculis quibuſdam ſimilitudinis tractum eum dilexiſſe. Eodem redit, q̃ Euthymius, & alii dicunt non ſignificare ſe ante, aut alias ob cauſas à Patre non diligi, ſed ob eã diligi, isq; verus eſt ſenſus. Difficilius eſt, q̃ addit, *Vt iterum ſumam eam*, difficultas vero omnis in illa vna particula, *Vt*, poſita eſt. Quam qui finem dilectionis faciunt, vt ſenſus ſit propterea Filium à Patre diligi vt animã ſuã pro ouibus ſuis ponat, ne audiendi quidem eſſe videntur. Cyrillus in Græca Catena ſic interpretatur, propterea Pater diligit me, quia non ſolum pono animã meam pro ouibus meis, ſed etiam, quia iterum ſumo eam, id eſt, non ſolum quia morte mea oues meas libero, ſed etiam quia reſurgendo viuifico. *traditus eſt*, inquit D. Pau. *propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*. Theodorus vero Mopſueſt. & Euthym. ſcribunt eam dictionem hoc loco non cauſam, ſed q̃ futurum eſt, ſignificare, quod multis ſæpe exemplis docuimus. Atq; hoc probabilius: vellem tamen explicaſſent, quam ob rem Chriſtus hoc ipſum adiecìſſet. Mihi tanquam expoſitionem illius verbi, *pono*, videtur addidiſſe. Hoc enim ipſum ſignificat animam ponere, non ſolum ſponte mori, vt Auguſtin. & Leontius obſeruarunt, ſed vt ego exiſtimo, ita mori, vt paulo poſt ad vitam ſit rediturus; quemadmodum dicimus veſtem ponere, quam ita exuimus, vt paulo poſt ſimus reſumpturi. Quia ergo ſæpe dixerat ſe animam ſuam pro ouib. poſiturum eſſe, ne quis intelligeret aut coacte, aut ita certe moriturũ eſſe, vt mors illi, ſicut ait, D. Paul. dominaretur, id eſt, vt non amplius reſurgeret, ſubiecit explicationem verbi, *Ego pono animam meam, vt iterũ ſumam eam*. Vbi & pronomen, *Ego*, vt D. Auguſt. animaduertit, emphaticum eſt. *Cum magno*, inquit, *pondere dictum eſt, ego, quia ego, inquit, pono animam meam. Ego pono. Quid eſt ego pono? Ego, inquit, illam pono. Non glorientur Iudæi: ſæuire potuerunt, poteſtatem habere non potuerunt. Sæuiant quantum poſſunt: ſi ego noluero animam meam ponere, quid ſæuiendo facturi ſunt?* Nonnulli quærũt pro quo anima ſumatur, cum dicit Chriſtus, *Ego pono animam meam*, pro altera parte hominis, quę anima vocatur an pro corporali vita, quæ & ipſa Hebraica phraſi anima dici ſolet? Auguſtin⁹, & Beda pro altera hominis parte ſumi putant, indeq; Apollinaris hæreſim refellunt, qui Chriſtum humanam animam negabat habuiſſe, quod & Theophilus Alexandrinus facit in 1. epiſtola Paſchali, & Theodorus Heracleen. in Græca Catena. Poſuiſſe autem eam Chriſtũ nõ quatenus Deus, ſed quatenus homo erat, quia anima etiam in morte ſemper cum diuinitate coniuncta fuit, ſed ab humano corpore ſeparata: eam tamen poteſtatem animam ſuam ponendi, iterumq; reſumendi à diuina perſona Chriſtum habuiſſe. Alii pro tota vita

Rom. 4. 25.

Quid ſit animam ponere.

Rom. 6. 9.

Tract. 47.

Quid hoc loco anima ſignificet.

vita humana poni malunt, quam Chriſtus & tanquã homo, & tanquam Deus poſuerit, atq; reſumpſerit. Mihi non magnopere videtur intereſſe, hoc, vel illud dicas. Nam propterea vitam ipſam animam appellamus, quia vita in coniunctione animæ cum corpore conſiſtit; itaque, cum vitam ponimus, animam ponimus.

18. *Nemo tollit eam à me.*] Explicatio eſt ſuperioris ſententiæ, nec lõgo indiget commentario. Nam quæſtio illa, quam quidam proponunt, non eſt difficilis Si animam ponere, inquiunt, eſt mori, occidere, erit animam tollere. Ac occiderunt Iudæi Chriſtum, animam igitur eius ſuſtulerunt. Occiderunt illi quidem Chriſtum, ſed volentem; ideo animam ab eo non ſuſtulerunt, quia tollere vim, coactionemque ſignificat. Quod dicit *Hoc mandatum accepi a patre meo*, cur addiderit, ſupra cauſam indicauimus, vt doceret ſe non temere officium illud paſtoris, & animam ſuam pro ouibus ponendi vſurpaſſe: nihil enim ſe in ea re facere quod non ſolum conſentaneum Patris voluntati, ſed etiam ab eo præceptum ſit: etſi Cyrillus, & Theophylactus alias afferunt: loquitur autem vt homo, cum ſe à Patre mandatum dicit accepiſſe. Itaque ex hoc loco & diuina, & humana Chriſti natura rectè ꝓbatur: diuina, quia ſolius eſt Dei poteſtatem habere ponẽdi animam ſuam, vt Cyrillus in Catena, & Idacius diſſerunt lib. 3. aduerſus Varimadum, & Cerealis Epiſcopus in li. aduerſus Maximum Arianorum Epiſcopum. Humana vero cum & veram ſe animam habere dicit, & à Patre mandatum accepiſſe. Lego in Græcorum Catena Ioannis Grammatici in hunc locum explicationem non ſatis, vt videtur, Catholicam Chriſtũ poteſtatem hanc animam ſuam ponendi, atque reſumẽdi, etiam vt Deum, à Patre accepiſſe.

Diuina & humana Chriſti natura ex hoc loco probata.

19. 20. 21. *Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos.*] Docet Euangeliſta, quid Chriſtus ſua illa profecerit diſputatione, ſi non omnes auditores, ſed pauci, aut nulli fortaſſe crediderunt: (nec enim id declarauit) tamen in varias de illo ſententias diſtracti ſunt. Quod & ante acciderat in ſimili diſputatione c. 9. 16. Hoc eſt quod hoc loco dicit *Iterum*. Quærunt Chryſ. Theoph. & Euth. cur Chriſtus nihil illis reſpõderit, qui ſe dicebant dæmoniũ habere. Tres afferũt cauſas, primam, quod iam ante reſpondiſſet, cum idẽ ſibi obiiceretur, ſe dæmonium non habere c. 8. 49. Secundam, quod digni non eſſent reſponſo, qui poſt tot miracula dicerent eum dæmonium habere tertiam, quam ſolam Theophylact. attigit, quod maluerit per eos illis reſponderi, qui illis contradicebant, quaſi p homines, qui omni carerent ſuſpicione gratiæ.

22. *Facta ſunt autem Encænia in Ieroſolymis, & hyems erat.*] Prima hic quæſtio eſt, num hæc, quæ modo narrat Euangeliſta, continuo acciderint poſt ſuperiorem Chriſti diſputationem. Non eodem die, nec eodẽ feſto accidiſſe omnes quos legerim interpretes confitẽtur, & ex ipſis verbis Ioannis facile colligitur. Omnia, quæ ab initio capitis ſeptimi vſque ad hunc locum cõ memorauit, in feſto ſcenopegiæ id eſt tabernaculorũ acciderunt, vt ex c. 7. 2. manifeſtum eſt. Quæ autem modo ſequũtur, ipſe Ioannes docet in feſto Encæniorum facta fuiſſe. Intererant autẽ inter vtrunq; feſtum duo vt minimum menſes. Agebatur enim tabernaculorum feſtũ, vt illic docuimus, menſe Septembri; Encænia autẽ decembri, vt paulo poſt dicturi ſumus. Itaq; vt concedamus eodem hæc, & illa anno contigiſſe, duorum, vt minimum dicam, menſium ſpatium inter ea fuerit neceſſe eſt. Adde quod an eodem facta ſint anno, nõ omnino conſtat: etſi eſt id quidem longe probabilius. Cum enim videamus Euangeliſtam ſtudioſe proſequi, quid Chriſtus per ſingulos dies feſtos egerit, & inter ea, quæ in ſcenopegia, & in his Encæniis facta ſunt, nihil narrauerit, credendum eſt nullum interceſſiſſe feſtum, interceſſiſſent autẽ quatuor, ſi alio hæc anno contigiſſent, nempe Encænia alterius anni, Paſcha, Pentecoſte, & aliud feſtũ tabernaculorum. Porro ἑορτὴ ἐγκαινίων, *dedicationis feſtum* dicebatur, quaſi dicas ad verbum, *feſtum renouationum*. Itaq; qui ex ſcriptura ſacra Ciceronem faciunt, *Renoualia*, reddiderunt: non animaduertentes *Renoualia*, renouationem, non dedicationem ſignificare. Prudẽtius noſter fecit interpres retinens Græcum verbum ꝙ vt auctor D. Auguſtinus, adeo vulgare, & notum fecerat vſus Latine loquentiũ, vt qui nouam indueret veſtem, Encæniare diceretur. Hactenus ergo conſtat feſtum alicuius dedicationis fuiſſe, qualia nunc in Eccleſia multa antiquo ritu celebrantur. Sed cuius rei ageretur dedicatio, id inter omnes non conſtat. Nam Theodor⁹ Mopſueſt. exiſtimat dedicationem fuiſſe totius vrbis Ieroſolymitanæ: cum eius muri aſſiduis bellis & ſub regib. Babyloniis & ſub antiocho labefacti, reſtaurati ſunt. Alii auctores, quos legerim, omnes dedicationem fuiſſe templi. Sed ii ipſi diſſentiunt: nam vt Leõtius, & Theophylact. referunt, alii exiſtimarunt dedicationem templi Salomonis, quam ab eo li. 3. Reg. c. 8. factam legimus, hoc feſto celebratam: quam opinionem Cyrill. in Catena Græca magis probat; Alii dedicationem factam, cum per Zorobabel templũ reſtauratum eſt, poſteaquam ex Perſide populus rediiſſet. 1. Eſdræ. 6. 16. vt Chryſ. Theop. Euth. Leõtius & Theodorus Heracleotes interpretantur, quod & Cyrillus probat. Alii, vt Rupertus, cum per Iudam Machabæum poſt bellum Antiochi profanatum templũ dedicatum iterum eſt, aut altare poti⁹ nouum holocauſti, quod ſacrificandi cauſa conſtruxerant. Is enim dies vt per ſingulos annos ſolemnis ageretur. 1. li. Machab. c. 4. 59. conſtitutum fuit; quo teſtimonio fit, vt hæc opinio, licet pauciores habeat auctores, ſit probabilior. Conuenit & tempus. Nam Ioannes hyemem fuiſſe dicit, & dedicatio illa vt ibidem traditur, menſe Gasleu facta eſt, qui Decembri reſpondebat.

Seb. Caſtal.

Tract. 48.

Et hyems erat.] Non dubium, quin fuerit hyems, qa vt modo dicebamus, menſe Casleu, id eſt Decembri ea dedicatio celebratur: ſed quæri poteſt, quare id Euangeliſta notauerit. Theophylact. putat voluiſſe Euangeliſtam ſignificare non longe tempus paſſionis ab fuiſſe, cũ iam eſſet hyems, & ineunte vere paſſus fuerit Chriſtus: ideo frequentiorem eum in templo fuiſſe, quia ſciebat parum ſibi ad docendum temporis ſupereſſe. Quod idem videtur Chryſoſtom. indicare Cyrillus vero videtur exiſtimare templum non fuiſſe ſuperne tectum, porticum autem Salomonis tectam fuiſſe: ideo ſe Chriſtum ex medio templo in porticum recepiſſe, quia hyems erat, & aut frigus, aut pluuia: Euangeliſtam autem dicentem hyemem fuiſſe, cauſam voluiſſe reddere, quamobrem Chriſtus in portico Salomonis ambulauerit. Credo quidẽ ergo eius rei cauſam reddere voluiſſe nõ tamen propterea quod templum tectum non eſſet: ſed quod in templo ipſo ambulare nollet; nec enim decebat; in porticum autem ſolebant homines & ambulandi, & confabulãdi cauſa conuenire: in æſtate quidẽ vt ſub vmbra: in hyeme, vt in aprico eſſent. Auguſtinus Beda, & Euthymius allegoriam ſequuntur, hyemẽ fuiſſe, quia animi Iudæorum frigidi erant.

Feſtum Encæniorum quo tempore celebratum.

23. *Et ambulabat Ieſus in porticu Salomonis.*] Finito tẽplo porticũ Salomon adiecit. vt 3. Reg. 6. 3. his verbis ſcribitur. *Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta menſuram latitudinis templi & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.* Eam fuiſſe porticum Salomonis appellatã omnes fere auctores tradunt,

tradũt: Sed cur porticus Salomonis vocata fuerit nec conſentiunt, nec videntur rationem vllam afferre poſſe ſatis congruentem. Nam qui dicunt Salomonis dictam fuiſſe, quod in ea ſtetiſſet Salomõ, cum templũ dedicauit. 3. Reg. 8. quique diuinant ibi Salomonem, dum fierent ſacrificia, ſolitum orare; & qui ibi columnam poſuiſſe æream, nec ſatis coniecturam ſuam probant & ſi probarent, coniectura ipſa non ſatis eorum probaret opinionem. Nam vt fingamus ita eſſe, quæ illæ rationes ſunt, vt porticus illa Salomonis vocaretur? itaque probabilius mihi ſentire videntur ii qui Salomonis porticum eam fuiſſe putant, quam Salomon multo poſt ædificatum templum ad partẽ Orientalem complanato montis cliuo, qui templo imminebat, adiecit, vt Ioſephus lib. 6. de bello Iudaico c. 6. auctor eſt: quam ideo Salomonis dictam fuiſſe credendum eſt, quia idem populus in aliis templi partib. fecerat; itaq; vt ea à cæteris diſtingueretur. Salomonis porticus appellabatur: ſiue diruto templo ea pars, qa extra templum erat, integra manſerit: ſiue poſt reditũ ex Perſide aliam eodem loco priori ſimilem Iudæi ædificauerint, quæ antiquum nomen retinuerit.

Cur porticus Salomonis dicta.

24. *Circundederunt ergo eũ Iudæi, & dicebant ei. Quouſque animam noſtram tollis; ſi tu es Chriſtus dic nobis palam.*] Nacti commodiſſimam occaſionem Iudæi, ꝙ viderent eum in porticu Salomonis, id eſt vbi magna hominum frequentia erat, ambulantem, vt ſi ſe Chriſtum eſſe reſponderet, quamplurimos ad eum accuſãdum haberent teſtes, circundant, & quæſtionem illi proponunt. Hãc vim habet dictio illa, *Ergo*. Iudæos, vt opinor, Euangeliſta vocat, non populum, ſed Iudæorum principes, ſacerdotes, Scribas, & Phariſæos, qui Chriſtũ inſectabantur, vt c. 7. 31. Circundederunt autem eum, aut vt diſcipuli magiſtrum, vt ſe eius diſcipulos eſſe fingerent: aut ſicut lupi agnum, ne qua poſſet euadere. Chriſtus enim erat qui Dauidis dicebat ore, *Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me. Aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut leo rapiens, & rugiẽs. Circundederunt me canes multi, conſilium malignantiũ obſedit me.* pſal. 21. 13. 14. 17. & *ſermonibus odii circundederũt me.* pſal. 108. 3. & *circundederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis*, pſal. 117. 12. *Sermonibus* enim *odii* Chriſtum circundant, cum interrogant, *Quouſque animam noſtram tollis: ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam*: nec enim diſcendi, ſed calumniãdi cauſa id interrogant, inquiunt Chryſoſtomus, Theophylactus, Leontius, & Euthymius. Volebãt vt apparet, vt palã profiteretur ſe eſſe Chriſtum, vt materiam inde haberent accuſandi eum, quod Regem ſeſe feciſſet. Chriſtum enim Regem futurũ credebant. Huc & ſinguli actus, & ſingula verba tendere videntur. Primum, quod eũ circundant ſiue diſcendi cupiditatem aſſimulantes, ſiue vt quidquid reſponderit, æque audire omnes poſſint: & quod dicunt, *Quouſque animam noſtrã tollis?* qua phraſi non ſolum ſignificare mihi videntur dubios ſe, & velut ſuſpenſo eſſe animo, quemadmodum omnes interpretantur: verum etiam magnopere ſe optare, vt ipſe ſit Chriſtus: tamen nondum crediſſe, ꝙ nondum ille ſatis aperte dixiſſet, num Chriſtus eſſet, an non. Tũc enim ſuſpenſi nobis eſſe videmur, cum quod optam⁹ non ſatis certo tenemus. Græce eodem ſenſu dixit αἴρεις, quo Latine ſuſpenſos habere. Quod autem dicũt, *Si tu es Chriſtus, dic nobis palam*, παῤῥησίᾳ libere, ſine metu: nihil enim magis optamus, quam vt tu ſis Chriſt⁹, ſed expectamus, vt tu ipſe id nobis dicas: dant illi animum, vt libere loquatur, vt ſe palam Chriſtum eſſe profiteatur: ſtultam Chryſoſt. & Theoph. quæſtionem vocant. Cum enim alibi dixiſſent; *Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.* cap. 8. 15. nunc volunt, vt ipſe de ſe teſtimonium perhibeat.

25. *Loquor vobis, & non creditis; opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me.*] Propterea nolo vobis palam dicere, quia cum dico, mihi non creditis. Docebo ergo vos factis, non verbis. Cõſiderate opera mea, ea vos abunde docere poterũt, qs ego ſim. Magna vero cauet diligẽtia, ne ſe à Patre alienum eſſe oſtendat, quo plus facta ſua auctoritatis habeant. Propterea nõ abſolute dixit opera quæ ego facio, ſed *opera, quæ ego facio in nomine patris mei*, id eſt Patris decreto, auctoritate voluntate.

26. *Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouib. meis.*] Docet cauſam, cur illi ſibi non credant, non in ſe, ſed in ipſis eſſe: non enim, ꝙ ipſe non ſatis aperte loquatur, ſed quod illi ex ouium ſuarum non eſſent grege, idcirco non credere. At quid eſt oues eius eſſe, niſi in illum credere. Nihil prorſus aliud, vt ſupra docuimus. Si ergo ouem Chriſti eſſe in illum credere idem valet, *Vos non creditis, quia nõ eſtis ex ouibus meis.* ac ſi diceret, Vos non creditis, quia non creditis. Si Auguſtini ſequeremur opinionem qui ſolos prædeſtinatos oues vocari putat facile reſpõderemus, non idem eſſe credere, & ouem eſſe Chriſti; multos enim eſſe oues, qui nondũ credunt, quia prædeſtinati tamẽ ſunt, oues appellari: & multos credere, qui oues non ſint, quia prædeſtinati nõ ſunt. Sed quia ſupra docuim⁹ ouem eſſe Chriſti, nihil eſſe aliud, quam in illum credere, alia nobis ſolutio quærenda eſt. Oues igitur hic appellat per anticipationem, vt cum ſupra dixit, *alias oues habeo, quæ nõ ſũt ex hoc ouili*, vbi eos omnes vocauit oues, qui quãuis nondum crederent, ita tamen erãt comparati animo vt facile eſſent, ſi eius doctrinam audiſſent, credituri. Hoc nunc Iudæis exprobrat, quod ex eorum numero non ſint quod tam duro, & tam obſtinato ſint contra veritatẽ animo, vt ne inter futuras quidem oues ſuas numerari poſſint, ideoque non credant. Itaque huc omnis ſententiæ ſumma redit, propterea eos nõ credere, qa nolunt, & quia maligno in ſe ſunt animo.

Ouem eſſe Chriſti quid ſit.

Ver. 16.

27. *Oues meæ vocem meam audiunt.*] Perinde eſt, ac ſi diceret, ſi oues meæ eſſetis, vocem meam audiretis quia, *oues meæ vocem meam audiunt*: quemadmodum ſi argumentaretur, Omnes oues meæ vocem meam audiunt: vos non auditis, ergo oues meæ nõ eſtis. Quod ante dixerat credere dicit nunc, vocem audire. Quid autem ſit oues paſtoris vocem audire, & eum ſequi ver. 4. explicatum eſt.

28. *Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea.*] Ita eos refellit Chriſtus, inquit Chryſoſtom. quod ſe non audiant, atq; ſequantur, vt ſimul cupiditatem illis iniiciat ſe audiendi, atque ſequendi, dum docet, quam incomparabile conſequantur lucrum, qui ſe audiunt, ſequunturq; dare enim ſe illis vitam æternam, quo nullum maius bonum cogitari poteſt. Vitam autẽ æternam pleriquie intelligunt illis in hac vita per gratiam, & in ſpe dari, in altera re ipſa per gloriam. Cyrillus in Græca Catena ad reſurrectionem refert: quia et ſi omnes homines boni malique reſurrecturi ſunt, tamen boni vitam, mali mortem potius per reſurrectionem accepturi. Hanc autem illis Euchariſtiæ perceptione virtutem dari, quemadmodum cap. 6. diſputauimus. Quod dicit, *Et non peribunt in æternum*, Auguſtini ſententia, qui de ſolis hæc prædeſtinatis interpretatur, facile eſt: nec enim prædeſtinati in æternum periri poſſunt: noſtra opinione, qui de omnibus ouibus, id eſt de omnibus, qui in Chriſtũ credunt, exponim⁹ aliquãto difficilius. Cæterum ſi intelligamus Chriſtũ de ſe, deq; ouibus ſuis loqui, non quantum in ipſũ ſed quantum in ſe eſt, & de ipſa per ſe natura doni, difficile non erit. Ipſe. n. quantum in ſe eſt, vitam æternã dat ouibus ſuis, nec vlla earum in æternum peribit

Quomodo oues Chriſti nõ pereũt in æternum.

paſtoris culpa: ſi quæ pereunt, culpa ſua pereunt. Gratia etiam, quam Chriſtus in hac vita ouib. ſuis dat natura ſua ſatis eſt, vt eos in vitam æternam ducat, ſi qui non perueniunt, ideo non perueniunt, quia ſua culpa ſequi nolunt. Deniq; nō video, cur hoc difficilius videatur, quam ꝙ c.3.16. dixit. *vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Nam quemadmodum illic credentibus promittitur vita æterna, quia ſi fecerint, quod in ſe eſt, vitam æternam conſequūtur: ita hic promittitur ouibus, id eſt, iis, qui credunt. Eodem modo, quod ſequitur intelligendum eſt, *Et nō rapiet eas quiſquam de manu mea*. Quibus verbis nihil aliud, quam potentiam ſuam declarat, quantū in ſe eſt, oues ſuas non eſſe perituras, neminem fortiorem eſſe te vt eas de manu ſua poſſit eripere, ſi pereunt, ſua ipſarum voluntate, nō ipſius infirmitate perire. Potentiam manū appellari nemo neſcit, & Cyrillus, Leontius, & Theophylactus monuerunt. Probat autē Chriſtus his verbis, vt Theophylactus ait, quod ante dixit non eſſe oues ſuas in æternū perituras, quia nemo eas de manu ſua poterit eripere: quod noſtram confirmat interpretationem, ſic enim intellexerat oues ſuas perituras non eſſe, vi nimirum alterius ſe potentioris, aut ſua impotentia, quia nemo ſe fortior eſſe poſſet. Itaq; nihil aliud voluit ſignificare, quam ſatis ſe eſſe fortē, ſatis potentem, vt oues ſuas in vitam æternam poſſet inducere, vt omnia ab illis pericula amoliretur. Putat autem Euthymius alluſiſſe Chriſtum ad Phariſæos, & cæteros Iudæorum principes, qui de ipſius manib. oues rapere conabātur, id eſt eos, qui in eum credebāt, ab eo abalienare, & è ſynagoga eos eiicere, qui eum Chriſtum eſſe confiterentur. c. 9.22.

Manus Chriſti eius potentia.

29. *Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei.*] Antequam de ſenſu diſſeramus, conſtituenda lectio eſt. Tertullianus in li. contra Praxeam. Hilarius li. 7. de Trinitate Ambroſ. lib. 3. de Spiritu ſancto c. 18. Auguſtinus, Beda, Rupertus, & omnes omnino Latini auctores quos legere vnquam potui, ita legunt, *Pater meus quod dedit mihi maius omnib. eſt*. Græci vero omnes codices, & impreſſi typis, & ſcripti manu, omnesq; auctores Græci legunt ὁ πατήρ μου, ὅς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί, *Pater meus, qui dedit mihi, maior omnibus eſt*. Quid ſit remotis auctoritatib. lectionem cum lectione conferamus, non dubitauerim Græcam Latinæ præferre. Primum, quia ſenſus & melior eſt, & facilior. Deinde quia manifeſtum eſt Chriſtum argumentari, probareq; neminē poſſe de manu ſua, oues ſuas rapere: quod quo modo faciat, Græca lectione perſpicuum eſt: apparet enim argumentū: Pater, qui dedit eas mihi oues, maior, potentiorq; omnibus eſt: Ergo nemo poteſt de manu eius eripere; atqui *ego, & Pater vnum ſumus*, ergo nemo de manu mea poteſt rapere. Quo autem modo Latina lectione argumentetur, prorſus non apparet. Præterea ſi voluiſſet Chriſtus dicere, quod ſibi Pater dediſſet, maius omnibus eſſe, non dixiſſet, *Pater meus quod dedit mihi*, ſed, quod dedit mihi Pater. Denique quorſum dicat, pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt, nemo non videt: quorſum autem dixerit, *Pater ꝙ dedit mihi, maius omnibus eſt*, non facile quiſquam viderit. Tamen quia vtraq; lectio hæc apud Græcos, illa apud Latinos recepta eſt, vtraq; explicanda. Quis Græcæ lectionis ſenſus ſit modo indicauimus, atq; eo ſem ſenſu omnes Græcorum interpretes exponunt. Exiſtimant, autem Chryſoſtomus, Theodorus Mopſueſt. & Leontius propterea hoc de patre ſuo Chriſtum addidiſſe, ne eam potentiam, quam ſe habere dixerat ſibi ſoli arrogare, nec in Patrem referre videretur. Cyrillus vero contra, vt doceret ſe non eſſe nudū hominem, ſicut illi exiſtimabant, ideoq; irridebant, quod diceret neminem poſſe de manu ſua oues eripere; ne mirentur, ne rideant, ſe enim virtutem, & dexterā eſſe Patris. Quærit idē Cyrillus cur dicat oues ſibi à Patre datas eſſe, cum ipſe Deus cum ſit, ſine cuiuſquam dono omnium creaturarum dominus ſit. Reſpondet Patrem Filio dediſſe oues, id eſt curam earum, quam & ipſe habebat, illi reliquiſſe, qa *vita erat*, vt vitā illis daret. Aliter etiā reſpondet Chriſtum & Deum, & hominem eſſe: vt Deum oues dare, vt hominem accipere. Latinam autem lectionem ſic quidam interpretantur, *Quod dedit mihi Pater maius omnib. eſt*, id eſt Eccleſia. quā mihi regendam tradidit oues, quas paſcēdas dedit, maius quiddam eſt, id eſt carius, plurisque faciendum, quā quiduis aliud. At quid id facit, vt nemo de manu eius poſſit rapere? Tertullianus, Hilari⁹, Ambroſ. Auguſtin. & Beda, ad naturam, poteſtatemq; diuinam referunt, quam Pater Filio gignendo dedit. Ea enim natura, atque poteſtas maior omnibus eſt, id eſt nulla natura, nulla poteſtas cum illa comparari poteſt, ideo nemo pōt oues rapere de manu eius. Atq; hoc eodem modo. Cōcilium generale Lateranen. interpretatur. Quæ quidē interpretatio rem magis cōtinet. Sed animaduertit Rupertus inter diuinā, & humanam Chriſti naturam obſcure comparationem fieri. Mirabantur Iudæi, quod Chriſtus diceret, *Nō rapiet eas quiſquam de manu mea*, putantes ſolum eſſe hominem, nec quicquam in illo maius conſiderantes, quā quod cernebant oculis: docere ergo Chriſtum id quidem, quod illi in ſe videbant, quodq; ſibi mater dediſſet infirmum eſſe, ſed quod Pater dediſſet, quodque oculis corporis percipi non poſſet, maius omnibus eſſe.

Quomodo Filio Pater oues dederit ſup. c. 1. 4. inf. c. 14. 6.

30. *Ego & Pater vnum ſumus.*] Sententia eſt Catholicorum, & Arianorum diuturna diſputatione nobiliſſima. Primum videndum, quorſum adiecta. Secundum quidem lectionem Græcā ſuperioris verſus manifeſta cauſa eſt. Eſt enim aut maior, aut minor ſyllogiſmi propoſitio, *Ego, & Pater vnum ſumus*, nemo pōt eas rapere de manu Patris, ergo nemo poteſt rapere de manu mea. Dicit ſe, & Patrem ſuum eādem potētiam, id eſt eandem habere manum, vt Hilarius Leōtius, & Theophyl. exponunt; aut ſe manum, id eſt potentiam eſſe Patris, vt Cyrill. ait. Secundum autē Latinam lectionem non ſunt hæc verba ad illa referēda, *Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt*, ſed ad illa, *Et non rapiet eas quiſquam de manu mea*, & ad illa, *Et nemo poteſt rapere de manu patris mei*. Quod ſi fiat, recte cōuenient. Quod attinet ad loci ſententiam, nota eſt inter veteres Catholicos, Arianoſq; contentio, quæ in eo verſabatur, quid nomen illud, *Vnum*, ſignificaret, Catholici quidem omnes eſſentiam dicebant ſignificare. Itaq; omnes, qui contra Arianos vnquam diſputauerūt, hoc cumprimis teſtimonio eos refutarūt, Alexander. Alexandrinus Epiſcopus, in cuius primū Eccleſia hæreſim Arius ſuam ſeminauit, in epiſtola ad omnes Epiſcopos, quæ ante magnum conciliū Nicenum eſt, Athanaſ. orat 1. & 2. contra Arian. & ſer 3 & 4. contra eoſdem, & in lib. *quod Deus de Deo ſit verbum*. Hilarius lib. 7. & 8. de Trinitate, Epiphan. hæreſ. 69. Gregor. Nazian. in libro de fide. Baſilius lib. 1. aduerſ9 Eunomium Ambroſ. li. 1. de fide. c. 1. & libro 3. de Spiritu ſancto. c. 18. Cyrill. Ieroſolym. Catecheſ. 11 & Cyrillus Alexandrinus hoc loco in Græcorum Catena citatus, & libro 12. Theſaur. c. 15. Auguſtin. lib. 4. de Trinit. c. 9. & lib. 5. c. 3. & 9. & lib. 6. c. 2. & in lib. 83 qq. q. 69 & ſerm. 51. de verb Domin. & hoc loco, & lib. 2. contra Maxim. Arian. Epiſcop c. 10. 11. 12. & lib 3. c. 22. & Idacius in lib. contra Varimad. & Marius Victorinus lib. 4. aduerſus Arium. & Maxentius dialogo. 1. & Theodorus Mopſueſt. & Chryſoſtom. in Græcorum Catena.

Quid ſignificat hoc loco Vnum.

Catena. Solebant duobus modis Ariani reſpondere. Primum quidem non dici Patrem, & Filium vnum natura, atq; ſubſtantia, ſed concordia, conſenſuque voluntatis. Quod & Tertullianus, aut quicunque alius auctor eſt, in lib. de Trinitate minime obſcure ſcribit hunc locum exponens. Atq; vtinam nulli memoria noſtra interpretes extitiſſent, qui neſcio ſane quo ſtudio Arianorum iuuiſſent partes, id ex aliis etiam locis colligentes: cum. n. c. 17. 11. 22. Chriſtus dicit, *Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus*, illud, *vnum*, non ſubſtantiam vtiq; ſed concordiam ſignificare: & cum dicit Lucas Act. 4. 32. *credentium erat cor vnum, & anima vna*, non eſſe dubium, quin ſola animorum conſenſio declaretur: Eodem pertinere, quod ſcribit Ioānes, 1. epi. c. 5. 7. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo* Pater, *Verbū, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt*: nam de aqua, ſpiritu, & ſanguine idem dici, quæ tamen conſtet non eiuſdem eſſe naturæ, ſed idem dicere teſtimonium. De illis locis, qui ad probandam Arianorum interpretationem proferuntur, tunc copioſius diſputabimus, cum ad eos ſi Deus vitam dederit, perueniemus. Hūc in quo verſamur, non poſſe intelligi, niſi de natura, multis argumentis perſpicuum eſt. Mitto rationem illam Auguſtini lib. 3. c. 22. aduerſus Maximinum Arianorum Epiſcopum, qui perpetua ſcripturæ obſeruatione docet omnia, quæ vnum eſſe dicuntur, eiuſdem naturæ eſſe, nec exemplum vllum contrarium in ſacris litteris reperiri. Ex hoc ipſo loco argumenta eruamus. Volebat probare Chriſtus neminē poſſe de manu ſua oues ſuas eripere; quia, *ipſe*, ait, *& Pater vnū ſumus*, & nemo de Patris manu pōt eripere: ſi ſignificat eiuſdem eſſe potentiæ, atq; naturæ, bene probat: ſi eiuſdem eſſe voluntatis, non probat. Nam quod quidam reſpondere ſolent etiam ex voluntatum concordia idem probari poſſe, quia cum Pater idem, ꝙ Filius velit, nunquam permittet, vt quiſquam de Filii manu oues rapiat, ex alio loco refutatur, *Quos dediſti mihi cuſtodiui, & non periit ex eis quiſquam, niſi Filius perditionis*, vbi non Patris auxilio, ſed ſuæ potentiæ tribuit, ꝙ nemo de manu ſua oues rapuerit. Non ergo hoc loco propter Patris auxilium, ſed propter ſuam ipſius potentiam, quæ potentiæ Patris æqualis ſit, probat neminem de manu ſua poſſe oues rapere. Deinde ex ipſis Iudæis Chriſti aduerſariis diſcere Ariani debuerunt Chriſtum non voluntate ſola, ſed etiam poteſtate, atq; natura ſignificare ſe vnum eſſe cum Patre, vt ait Athanaſius in libro, quod Deus de Deo ſit Verbū, & Cyrillus lib. 12. Theſauri. c. 15. Ad hoc enim verbum Iudæi lapides ſuſtulerunt intelligentes Chriſtum ſe patris cum Patre feciſſe poteſtatis. Lapides iſti clamant aduerſus Arianos. Deinde non ſolum factis ſed etiam verbis Iudæi declararunt, quamobrem Chriſtum lapidare vellent ver. 33. *de bono opere non lapidamus te, ſed quia tu homo cum ſis, facis teipſum Deum*. Denique Chriſtus non reſpondet ſe non vocaſſe ſeipſum Deum, ſed probat merito ſe ita vocaſſe. Alio etiam modo ſolet Auguſtinus in locis, quos notauimus de Trinit. Arianorum expoſitionem refutare. Nolebant illi nomen geniti, & ingeniti in Deo vſurpare, dicentes aut ſubſtantiam, aut accidens ſignificare; ſi accidens, in Deo accidens poni, quod abſurdum ſit. ſi ſubſtantiam, duas in Deo poni ſubſtantias, quod ſit abſurdius. Argumentatur contra illos Auguſtinus, eodem modo. Aut vnum hoc loco accidens, aut ſubſtantiam ſignificat: accidens ſignificare non poteſt, quia in Deo accidens non eſt, ſubſtantiam ergo ſignificat. Solebant præterea Ariani alio modo hunc locum eludere, vt autor eſt Idacius in lib. contra Varimad. ca. 16. non dixiſſe Chriſtum; *Ego & Pater vnum ſum*, ſed *vnum ſumus*, non ergo vnam eſſe naturam, quia dicere poſſunt, *ſumus*. Reſpondet Idacius, idemq; ue alii omnes auctores reſpondere ſolent duobus verbis Sabellianos ſimul, atque Arianos refutaſſe. Sabellianos, cum dicit, *ſumus*, indicans ſe, & Patrem duas eſſe perſonas; Arianos, cum dicit, *Vnum*, docens non duas, ſed vnam eſſe naturam.

Vnum. de Vnitate poteſtatis, & naturæ debere accipi hoc loco demōſtratur.

Inf. 17. 12.

Sabelliani vna cum Arianis refutati.

31. *Suſtulerunt lapides Iudæi, vt lapidarent eum.*] *Suſtulerunt*, ſed non iecerunt, quia Chriſti potentia, ea ipſa propter quam eum lapidare volebant prohibiti ſunt, vt Theodorus Mopſueſt. adnotauit. Voluerunt autem enim lapidare, quia Deum ſe, aut Deo æqualem eſſe dixerat, quam execrabilem illi blaſphemiam eſſe putabant. Iubebat autem lex blaſphemos lapidare Leuit. 24. 14. 16. Vide, quæ ſuperiore verſu dicta ſunt, & ca. 8. 59.

32. *Reſpondit ei Ieſus*,] Dixit ſæpe eum notauimus Hebraiſmum, quo reſpondere ponitur pro dicere. Nihil enim Chriſto Iudæi dixerant.

Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?] Aculeata ſunt verba: pungit enim eos, obliq; inſinuā. nulla ſibi culpa, nullam ob noxam ſe ab illis lapidari: reliquum ergo eſſe, vt ob bona opera, & merita in eos ſua ipſorum ingrato animo, inuidiaq; lapidetur. Habet autem oratio per interrogationem pronuntiata maiorem vim, quam ſi ſimpliciter dixiſſet, propter bona opera me lapidatis. Maiorem etiam num cum dicit, *Multa bona opera oſtēdi vobis propter quod eorum opus me lapidatis?* Redigit enim illis in mentem omnia, & iubet ex multis vel vnum oſtendere, propter quod ſe poſſint lapidare. Oſtendere bona opera Hebraica phraſi non ſolum ſignificat ante oculos ponere, ſed etiam in gratiam eorum facere, benefacere illis. *Multi dicunt, quis oſtendet nobis bona*, id eſt, quis nobis benefaciet pſa. 4. 6 *Oſtende nobis miſericordiā tuam*, id eſt fac nobiſcum miſericordiam, vt alia phraſi dicunt pſa. 84 8. Sicut è contrario, *Oſtendiſti populo tuo dura*, Pſal. 59. 5. & *Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas*, pſal. 70. 20. Sed habet maiorem emphaſim quam ſi dixiſſet, multa bona opera vobis feci quia oſtendere, ſignificat ita facere, vt is, cui ſit manibus teneat, req. ipſa ita experiatur, ut aut negare, aut ignorare non queat. Itaq; duplex hoc verbo Iudæorū notatur vitium, cæcitas ꝙ bona Chriſti in ſe opera nō viderent, aut intelligerent & ingratitudo (vtar enim hoc verbo) quod cum tot eius in ſe benefacta eſſent experti lapidare vellent: docuerat eos, ſanauerat eorum ægrotos, liberauerat à dæmonibus multos. At quare dicit, *Ex patre meo?* Reſpondet Cyrillus in Catena Græca modeſtiæ cauſa ita locutum fuiſſe, vt nobis exemplum præberet, minime gloriandi, cum aliquid à Deo accepimus beneficii. Voluiſſe etiam oſtendere omnia ſibi opera communia eſſe cum Patre. Mihi videtur declarare voluiſſe, ea ſe opera, quæ fecerat, neq; curioſitate, aut ambitione vlla, neq; proprio, priuatoque conſilio, ſed Patris ēt conſilio decretoq; feciſſe. Occaſionem eos aliquam habere poſſe, quo min⁹ opera ſua calumnientur, in quo nihil præter hominem oculis videant: at opera Patris calumniari non poſſe, ſe vero nullum opus facere, quod non idem Patris ſit.

Bona oſtendere, Hebraica phraſis.

33 *Reſponderunt ei Iudæi, De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia tu homo cum ſis, facis teipſum Deum.*] Putant Leontius, & Euthymius confiteri his verbis Iudæos Chriſtum multa ſibi bona opera feciſſe ſed ego nullam eorum confeſſionem video, nec vero ſimile eſt id eos eſſe confeſſos, cum illa ipſa omnia opera, quæ illis Chriſtus fecerat, calumniati etiam fuiſſent, curatum ſabbato paralyticū c. 5. 10. reſtitutum viſum cæco c. 9. 16. Illa ergo verba, *De bono opere nō lapidamus te*, ſic interpretor, *de bono opere non lapidamus te*, qa nullū bonum opus habes, propter quod te lapidem9; aut ſi